

JOAN ROURA-PARELLA

UNITAT I VARIETAT DEL SEU PENSAMENT

CONRAD VILANOU I TORRANO

Per a molts, el nom de Joan Roura-Parella, nascut a Tortellà (Girona) l'any 1897 i mort a Middletown (Estats Units) l'any 1983, diu poques coses o quasi bé res. En realitat, es tracta d'un autor desconegut que, malgrat la brillantor i sistematicitat del seu pensament, ha deixat —per causa de l'exili de 1939— una dèbil petja entre nosaltres. Tanmateix, existeixen indicis suficients que confirmen la importància del seu pensament, tal com es palesa en alguns dels estudis que s'han dedicat a la diàspora intel·lectual que va seguir a la Guerra Civil. Així, el nom de Joan Roura-Parella va reaparèixer en la dècada dels anys seixanta, quan el professor José Luis Abellán va emprendre un ingent treball historiogràfic sobre la presència de la filosofia hispànica a Amèrica que va comportar —entre altres mèrits— el de servir-nos una biografia del nostre personatge que va ser elaborada amb la seva pròpia ajuda i col·laboració¹.

Amb l'arribada de la democràcia, la memòria de la generació republicana va anar en augment. Si Maragall, Unamuno i Machado formen part de la generació de 1898 i Ortega y Gasset i Eugeni d'Ors de la generació de 1914, Roura-Parella s'inscriu en el que Jordi Maragall va denominar «generació de 1932», i que Guillem Díaz-Plaja va qualificar com una «generació destruïda»². Fou llavors quan a l'escalf de les noves llibertats democràtiques es va iniciar un procés de revisió

---

1. ABELLÁN, J. L., *Filosofía española en América (1936-1966)*, Madrid: Guadarrama, 1966, pp. 274-279. Es pot veure igualment la segona edició d'aquesta obra notablement ampliada: *El exilio filosófico en América. Los transterrados de 1939*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1998, pp. 417-420. Roura-Parella va elaborar un text en castellà que, sota el títol d'*Autopresentación*, va enviar a les primeries dels anys seixanta al professor Abellán, en què dona àmplia notícia de la seva pròpia trajectòria biogràfica i intel·lectual.

2. MARAGALL, J., «La generació filosòfica de 1932», a: *Revista de Catalunya*, núm. 2, novembre, 1986, pp. 4959; DÍAZ-PLAJA, G., *Memoria de una generación destruida*, Barcelona: Delos-Ayma, 1966.

històrica que va servir per recuperar una memòria silenciada durant els anys del franquisme. Malauradament, el professor Joan Roura-Parella moria als Estats Units, el 26 de desembre de 1983, poc després de rebre un càlid homenatge a Barcelona³.

Val a dir que Roura-Parella va ocupar unes breus línies en el *Diccionari dels Catalans d'Amèrica*⁴, i també en el catàleg dels exiliats catalans a Mèxic, recopilat per Vicenç Riera Llorca⁵. Un xic abans, el seu nom ja s'havia incorporat al segon suplement de la *Gran Enciclopèdia Catalana* de la qual havia estat omès en la seva primera redacció. Tot amb tot, va ser inclòs en l'obra de Gonzalo Díaz Díaz *Hombres y documentos de la filosofía española*⁶. Per la seva banda, Manuel Durán i William Kluback el van tenir present en el volum que van dedicar a la filosofia catalana a l'exili⁷. Així es va arribar a l'any 1997 quan, en complir-se el centenari del seu naixement, vam intentar –dintre de les nostres possibilitats– que aquest esdeveniment no passés del tot desapercebut⁸. Encara en aquella ocasió el seu amic Jordi Maragall –que l'havia tractat a la Universitat durant els anys de la Segona República– li va dedicar, des de les pàgines de *La Vanguardia*, un laudatori elogi públic⁹.

Roura-Parella sempre es va mostrar hereu intel·lectual de la Universitat de Barcelona, institució per la qual va manifestar una devoció certament filial. Tant és així que quan es va reinstaurar la democràcia es va presentar a la Universitat per tal que es complís l'acord que es va prendre amb motiu de la lectura de la seva tesi en plena Guerra Civil (1937), segons el qual el seu treball doctoral –que va merèixer el corresponent premi extraordinari– havia de ser publicat a càrrec de la Universitat. De fet, tal cosa no va poder realitzar-se per raó dels anys que havien transcorregut i, a més a més, perquè la tesi ja s'havia edi-

---

3. L'homenatge va tenir lloc el 17 d'octubre de 1983 i va ser organitzat per la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, amb la participació de l'Associació d'Antics Alumnes de l'Escola Normal de la Generalitat. La seva desaparició va passar de manera inadvertida per a la societat catalana tot i que, a l'any de complir-se la seva mort, Antoni MORA va glossar la seva figura en l'article «Al cap d'un any de la mort del filòsof Joan Roura-Parella», publicat a *El País* (Quadern de Cultura), el diumenge 23 de desembre de 1984.

4. *Diccionari dels Catalans d'Amèrica*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Comissió Amèrica i Catalunya, 1992, vol. III, p. 434.

5. RIERA LLORCA, V, *Els exiliats catalans a Mèxic*, Barcelona: Curial, 1994, p. 317.

6. *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989, vol. 17, pp. 609-610; DIAZ DIAZ, G. *Hombres y documentos de la filosofía española*. Madrid: CSIC. Centro de Estudios Históricos, 1998, vol. VI, pp. 888-891.

7. DURAN, M.; KLUBACK, W., «Joan Roura-Parella. Education as Salvation» a: *Reason in Exile. Essays on catalan Philosophers*, New York: Peter Lang, 1994, pp. 67-72.

8. *Joan Roura Parella. En el centenari del seu naixement (1897-1983)*. Edició a cura d'Eulàlia Collell demont i Conrad Vilanou. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Pedagogia, 1997.

9. *La Vanguardia*, 15 de febrer de 1998.

tat a Mèxic amb el títol d'*Educación y Ciencia* (1940). En qualsevol cas, Roura-Parella va agrair les atencions rebudes i va lliurar la seva biblioteca –integrada per més d'un miler de llibres– a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona, on es troba actualment dipositada mercès als bons oficis del professor José Manuel Bermudo Ávila que, l'any 1985 va dirigir una tesi de llicenciatura sobre el seu pensament¹⁰.

1. Perfil biogràfic: una vocació cosmopolita

Després de cursar magisteri a Girona (1913-1917), Roura-Parella va continuar els seus estudis a l'Escuela Superior del Magisterio (1919-1923) de Madrid, de la qual va sortir amb el número u de la seva promoció (especialitat de ciències). A instàncies de Cassià Costal, l'any 1917, va arribar a la capital de l'estat on es va familiaritzar amb l'ambient liberal de l'Ateneu madrileny i de la Institución Libre de Enseñanza. A més, va seguir com alumne oient el curs de pedagogia que impartia Manuel Bartolomé Cossío a la Universidad Central, responsable llavors de la única càtedra universitària de pedagogia existent a Espanya. Igualment va freqüentar la Facultat de Filosofia, en especial les classes d'Ortega y Gasset i de Simarro, tot establint una pregona amistat amb Juan Zaragüeta, que va influir decididament en la seva vida¹¹.

L'any 1923 va ser destinat com a professor de pedagogia a l'Escola Normal de Les Palmes de Gran Canària on va romandre fins 1930. La seva estada en aquella ciutat atlàntica –segons confessa en la seva correspondència privada– va ser l'etapa més feliç de la seva vida. Mentrestant va completar la seva formació intel·lectual en iniciar els estudis de dret (La Laguna) i ciències (Cadis). També va seguir a Madrid, entre novembre i desembre de 1928, el curs per a la formació del personal d'oficines d'orientació professional, la qual cosa va permetre que accedís a la Direcció de l'oficina que es va establir a la capital de Gran Canària (1929)¹². El mateix any de 1928 havia acudit

---

10. CULLELL RAMIS, J., *Joan Roura i Parella: pensament i obra*, Universitat de Barcelona, Facultat de Filosofia, 1985. Amb anterioritat aquest mateix autor havia publicat un treball sobre Roura-Parella en la revista *Enrahonar*, en un número dedicat monogràficament als filòsofs catalans a l'exili: «Joan Roura Parella: des de la totalitat», *Enrahonar*, núm. 10, 1984, pp. 77-84. En aquesta ocasió es va recuperar el «Muerte y supervivencia», corresponent al llibre de ROURA-PARELLA *Tema y variaciones de la personalidad* (1950), que representa l'obra de maduresa del seu pensament.

11. Freqüentar les classes d'Ortega y Gasset constituïa un costum en els ambients intel·lectuals de la capital. Luis de Zulueta, l'any 1921, va assistir regularment a les seves classes, segons la descripció que ha fet Josep Pla a «Ortega Gasset, excathedra» (PLA, J., *Madrid, 1921. Un dietari, Obres Completes*, Barcelona: Destino, 1966, vol. III, pp. 547-552).

12. D'aquesta època data el seu fullet *Resumen del curso de Orientación Profesional*, dado por D. Juan Roura Parella en el Círculo Mercantil de Las Palmas, Febrero de 1930 (24 p.).

a Ginebra –ciutat que ja havia visitat el 1919– on va seguir diversos cursos d'estiu organitzats per distintes organitzacions internacionals.

Després d'una estada a Alemanya (1930-1932), va ser nomenat professor de l'Escola Normal de la Generalitat de Catalunya i de la secció de pedagogia de la Universitat de Barcelona, on va dirigir un seminari sobre educació estètica. En plena guerra (el 28 d'octubre de 1937), va defensar la seva tesi doctoral sobre les bases científiques de l'educació, treball dirigit per Joaquim Xirau¹³.

En una carta dirigida el 30 d'octubre de 1976 a Emma Sainz-Amor, directora de l'Escola Universitària del Professorat d'EGB de la Universitat de Barcelona, Roura-Parella fa una descripció sintètica del seu propi itinerari intel·lectual: «Como me parece haberle dicho a Vd. yo ingresé con el número 1 en la Sección de Ciencias en la Escuela de Estudios Superiores del Magisterio. Y salí con el número 1. Luego me desvié a la Psicología experimental y Psicotecnia (estudios en Ginebra) y en mis años de pensionado en Alemania me dediqué a las Ciencias del Espíritu incluyendo la psicología y la filosofía»¹⁴. En aquest mateix escrit, reconeix que la seva inicial inclinació vers les ciències naturals va imprimir caràcter a les seves exposicions orals i escrites. «Así lo han dicho todos los comentadores de mis escritos y en primera línea el gran poeta catalán que como Vd. sabe escribió mucho en castellano, José Carner»¹⁵.

En realitat, Roura-Parella va passar del cultiu de les ciències naturals al de les humanitats, sense abandonar les primeres perquè, segons la seva particular manera de veure les coses, tot –allò que és biològic i allò que és espiritual– es dona en una globalitat que sempre és una. Ben mirat, aquells intel·lectuals –liderats a Barcelona pel doctor August Pi-Sunyer, catedràtic de Fisiologia– tenien el convenciment que l'arbre de la ciència i l'arbre de la vida no es donen separatament, en constituir una unitat funcional. Justament a partir d'aquesta concepció unitària, Roura-Parella va evolucionar –després d'una incipient inclinació per la psicologia experimental– vers plantejaments globals com els postulats per la psicologia estructural (*Gestalt*), que en els anys trenta es presentava com una alternativa a la

---

13. Roura-Parella és conscient de la importància simbòlica que posseeix la tesi doctoral més enllà dels aspectes estrictament acadèmics atès que «el espaldarazo doctoral significa que la formación del joven ha terminado y que empieza el momento de ir en busca de nuevas verdades, es decir, de la realización de sí mismo» («La realización de sí mismo» a *Universidad del Aire*, La Habana, núm. 21, 1950, p. 12).

14. Carta dipositada a l'arxiu de la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona, la localització de la qual es deu a l'amabilitat del Sr. Jordi Monés.

15. S'ha dit –Josep Pla recull la frase d'Ortega y Gasset– que Josep Carner era l'escriptor català que millor escrivia en castellà, cosa que reforça l'elogi que aquí anota Roura-Parella en el seu propi haver.

psicologia atomitzada de base fisiològica que, a la llarga, donaria pas al conductisme.

Certament que la seva producció científica és limitada, atès que es redueix a uns quants llibres i una cinquantena d'articles, escrits al llarg de més de seixanta anys d'activitat professional. La seva darrera obra *Tema y variaciones de la personalidad*, publicada a Mèxic l'any 1950, constitueix la culminació de tot el seu sistema de manera que, des d'aquest moment, els seus treballs escassegen¹⁶. Fa la impressió com si a partir de llavors tingués el convenciment que ja ho havia dit tot o que, com a mínim, havia exposat el més substancial del seu pensament.

La seva llarga residència a Les Palmes entre 1923 i 1930 va permetre que navegues repetidament entre la península i l'arxipèlag canari, la qual cosa va fer que recalés en diversos ports europeus (francesos i anglesos, principalment). Ell mateix ho refereix en un currículum que envia a la Junta para Ampliación de Estudios (JAE), quan manifesta que per «obtener rebajas en los vapores como para dar expresión a necesidades internas he colaborado en algunos periódicos». En la seva condició de periodista va assistir durant el mes de setembre de 1928 a les sessions del Consell i de l'Assemblea de la Societat de Nacions, va assumir els ideals reformistes que es despreñien de l'esperit internacionalista ginebrí.

Des de l'estranger envia algunes cròniques sobre esdeveniments culturals i artístics que van ser publicades a la premsa canària. En aquests articles expressa un talant refinat, en comentar des de París que «entre unas carreras de caballos en Ateuil y una función en la Ópera queda tiempo justo para tomar un baño tibio», a la vegada que aprofita l'ocasió per enaltir la cromàtica pintura de Néstor enfront el formalisme academicista que domina l'òpera parisenca¹⁷.

Mercès a aquest esperit viatger va desenvolupar les seves habilitats per a les relacions humanes. De fet, va fer la crònica d'alguns certàmens, per exemple, del VIII Congrés de Filosofia celebrat a Praga, l'any 1934, del qual va donar una extensa notícia a la revista *Las Ciencias*¹⁸. De la mateixa manera que altres catalans amb esperit viat-

---

16. ROURA-PARELLA, J., *Tema y variaciones de la personalidad*, México: Biblioteca de Ensayos Sociológicos, 1950.

17. Es tracta d'un extens article, en dos lliuraments, titulat «La Ópera de París y el Teatro Pérez Galdós. Dos estilos», publicat a la premsa de Les Palmes de Gran Canària que Roura-Parella va enviar a la JAE per acreditar la seva condició de periodista. Lamentablement no coneixem el nom del diari ni la data en què es va publicar, per bé que tot indica que va ser al voltant dels anys 1927 o 1928, època que va començar a viatjar per Europa.

18. «VIII Congreso Internacional de Filosofía, celebrado en Praga del 2 al 8 de septiembre de 1934» a *Las Ciencias*, IV, 1934, pp. 975-980. A més de Roura-Parella, van assistir a aquest congrés Joaquim Xirau, Josep Calsamiglia, David García-Bacca i Francesc Mirabent. Roura-Parella constata que «no hubo comunicaciones ni menos

ger com Josep Pijoan, Josep Carner, Josep Pla, Eugeni Xammar o Jaume Miratvilles, va circular profusament per una Europa que, en virtut de la feblesa del marc alemany, es va fer franca per als nostres intel·lectuals desitjosos, a més a més, de promoure un renaixement cultural i moral que apaivagués els aires de revenja de l'època d'entreguerres (1919-1939). Així, quan feia un any que era a Alemanya i poc després del seu viatge a Moscou, el mes de setembre de 1931, es va apropar a Munic (on va saludar Kerschensteiner, propulsor de l'escola del treball), alhora que va conèixer la realitat pedagògica austríaca¹⁹.

Esperit cosmopolita i defensor de les llibertats democràtiques, Roura-Parella sempre va manifestar una profunda espiritualitat religiosa que el va aproximar als místics i als artistes que, com Miquel Àngel i William Blake, busquen captar el misteri del món. Aquí es detecta la influència de Manuel Bartolomé Cossío, descobridor del Greco, enamorat de Toledo –ciutat en què es reuneixen harmònicament les tres cultures– i inspirador de les Misiones Pedagógicas. Sabem que durant la seva llarga estada a Madrid (1917-1923) anava setmanalment al Museu del Prado, a la vegada que es passava hores a les sales de l'Ateneu de Madrid, llegint els clàssics de la literatura castellana i universal²⁰.

També acudia als concerts dels grans teatres com el Liceu de Barcelona, el Real de Madrid, l'òpera de París o el teatre de Bayreuth on va escoltar la tetralogia de Wagner²¹. No ha d'estranyar la seva afec-

---

discursos orientados en la dirección de Husserl. La lógica trascendental no interesaba. Llevaron la dirección efectiva Carnap, Schlick, Reichenbach, Neurath, o sea el Wiener Kreis, que es una continuación del positivismo científico de Mach y Avenarius». En relació amb aquest congrés Karl Löwith va escriure: «El tema principal del Congreso que presidía el Dr. Benès era *La crisis de la democracia*, tema que apasionaba, sobre todo, a los franceses y a los checos, mientras que los escasos delegados alemanes (Hyse, Hellpach y Emge) se mantuvieron en un discreto segundo plano y a disgusto de este ambiente internacional que contrastaba con sus principios alemanes.» (*Mi vida en Alemania antes y después de 1933*, Madrid: Visor, 1993, p. 127).

19. Del 8 al 13 de setembre va concórrer a la VII Conferència Internacional de Psicotècnia, celebrada a Moscou, viatge que va aprofitar per visitar durant el mes d'octubre diversos centres educatius a Viena (del 11 al 22 d'octubre) i a Salzburg (23 i 24 d'octubre de 1931).

20. Josep Pla, en el seu dietari sobre el Madrid de 1921, anota que la biblioteca de l'Ateneu –concorreguda llavors per un gran nombre d'opositors– és «útil, eficient i vasta» (PLA, J., «Madrid: l'Ateneu», *Primera Volada, Obres Completes*, Barcelona: Destino, 1966, vol. II, p. 626).

21. És obvi que la seva vocació estètica està acompanyada per un ampli coneixement del món artístic en totes les seves manifestacions (literatura, pintura, música, teatre). Altrament, en el seu article «Cultivo de la productividad artística» [*Educación Nacional* (Mèxic), 2, 1944], escriu: «En ninguna escuela, de la primaria a la Universidad, debe faltar el teatro, pues nada educa tanto al sentido de la forma como la representación en público, ya que toda formación nace del contacto con el espectador. No en vano concede Goethe tanta importancia al teatro en la formación de Wilhelm Meister».

ció operística si considerem que, segons l'estètica krausista, en la representació dramàtica –sobretot en l'òpera– s'uneixen totes les arts representatives en la seva més alta significació. Així, Roura-Parella escolta Wagner que «fou per nosaltres un educador de la voluntat». El text que segueix –i que hem extret dels seus articles periodístics– és ben il·lustratiu: «No veíamos en Wagner más que al hombre fuerte, alegre, apasionado, audaz. Salíamos del Real con el alma henchida de entusiasmo. Ya entonces habíamos leído a Nietzsche, pero no lo habíamos entendido. Fue mucho más tarde, después de oír infinitas veces a Wagner en los conciertos cuando comprendimos que la obra wagneriana, desde el Lohengrin al Parsifal, no era otra cosa que las distintas etapas de un místico que busca a Dios en su propia alma».

Música (Wagner, Debussy, Granados) i pintura (El Greco, Goya), sense oblidar la seva passió per la poesia (Goethe, Hölderlin), formen tres constants no només durant els seus anys de formació sinó també en les seves reflexions teòriques i en les seves classes d'humanitats impartides als Estats Units²². De fet, Roura-Parella veu les coses des de la perspectiva d'una estètica d'ordre i jerarquia, una estètica de ressonàncies clàssiques que envaeix totes les esferes de la vida humana i, per consegüent, la mateixa idea de formació que ha de saber combinar la pròpia individualitat amb l'impuls d'universalitat. Dit amb altres paraules: l'ordre i l'harmonia s'han d'imposar a allò que és dramàtic i conflictiu: «No siempre el hombre sabe dar a su alma una forma armónica y a menudo la expresión de su personalidad se acerca más a una improvisación de Kandinsky o a una sinfonía de Schönberg que a una pintura de Giorgione o a una fuga de Bach»²³.

Lògicament la seva biblioteca –a més de llibres sobre els grans pintors clàssics i moderns– inclou un bon nombre de catàlegs museístics. Ell mateix va redactar, en la dècada dels setanta, els programes de les exposicions del pintor Joaquim Serra Quintana –nascut també a Tortellà–, un artista que forma part de la tradició paisatgística de l'escola olotina, vinculada a la pintura romàntica. A més de tractar aquests paisatges en el seu seminari «Art Style as a world view», que

---

22. És molt possible que la seva visió d'El Greco –presentat en el seu curs «Art style as a world view» com a exemple de l'actitud mística– fos una influència de les classes de M. B. Cossío. Tanmateix, fou Goya l'artista que major atenció va merèixer fins al punt de dictar diverses conferències als Estats Units sobre el pintor aragonès que –per la seva condició d'afrancesat– també fou forçat a emigrar. Organitzat pel Davison Art Center, de la Wesleyan University va participar en el curs sobre Goya, bo i impartint dues conferències, els dies 8 i 10 de desembre de 1959 sobre «Goya's Place in the Realm of Grace» i «A Naive Look at Goya, by a Spaniard». Durant l'últim trimestre de l'any 1963 va abordar de nou la figura de Goya a la Wesleyan University, el dia 23 d'octubre en referir-se a «The Grace of Spain in Goya», i el dia 9 de desembre en tractar de «Goya's Conception of Man and Life».

23. ROURA-PARELLA, J., *Tema y variaciones de la personalidad*, obra citada, p. 142.

impartia a la Wesleyan University, assenyala que les coses es poden mirar de dues maneres diferents: mirar-les simplement i mirar-les amb atenció. En el primer cas, quan mirem amb «ulls corporals» ens quedem només amb els aspectes superficials i fenomènics. Emperò s'ha de contemplar l'interior de les coses amb «ulls espirituals» per tal de descobrir aquell halo místic que, simbòlicament, preludia la presència d'un gran ésser: Déu.

D'acord amb els místics, Roura-Parella dirà que el sentit de representar la naturalesa no és altre que honorar Déu a través de les obres artístiques. En conseqüència, l'art constitueix una de les més grans creacions humanes —potser la més elevada—, posició que s'aguditzà durant el seu exili a Amèrica. Si en el sistema de Roura-Parella la salvació humana exigeix la formació d'un mateix, aquesta realització demana el desenvolupament d'una formació plàstica, segons la visió clàssica de la *paideia* hel·lènica, interpretada per l'esperit neoclàssic de la cort de Weimar. En sintonia amb el mandat pindàric, ningú pot fugir d'allò que està cridat a ser i que forneix el sentit de l'exhortació goethiana de ser un mateix.

Impregnat d'aquest esperit cosmopolita, va participar dels principis de la religiositat quàquera, cosa lògica si tenim en compte —en primer terme— l'ajuda que van dispensar els quàquers a la causa republicana (ja fos durant els anys de la Guerra Civil, ja fos en els durs temps de l'exili) i, en segon lloc, si considerem que la Wesleyan University —on va arrelar definitivament— és una prestigiosa universitat metodista. En honor de la Societat dels Amics, Roura-Parella va escriure en els anys d'exili un article que glossava la religiositat quàquera, en la qual es fon la mística i la moral al marge de dogmes teològics, amb una senzilla litúrgia que apel·la a l'experiència del silenci profund (culte del silenci) que fa possible l'emergència de la llum divina. I tot això amb una mínima estructura per desenvolupar la seva missió, que no és altra que la de servir a tota la humanitat sense distinció de sexes, classes socials, pobles, confessions i religions, bo i honorant Déu i enriquint l'ànima humana a través de la fraternitat en el camí de recerca d'una unitat global: la creença en l'existència d'una única Humanitat i d'un sol Déu²⁴.

Per altra part, Roura-Parella no fou el primer català que després de freqüentar la Institución Libre de Enseñanza va participar dels valors de la religiositat quàquera. Ben mirat, detectem en la seva religiositat un rerafons místic que es desprèn de la poesia de Joan Maragall i del panenteisme krausoinstitucionista. Altrament, aquest itinerari també fou el que va realitzar Josep Pijoan, el famós autor de la *Summa Artis*, que va visitar Mèxic durant els anys d'estada de Roura-

---

24. «L'experiència religiosa i els quàquers» a *Lletres*, núm. 6, juny, 1945, pp. 17-20.

Parella²⁵. Avui sortosament coneixem l'entrellat que va provocar el seu allunyament de Catalunya, que el va portar, després de rebre el magisteri de Giner a Madrid, a recórrer mig món fent-se quàquer a Londres²⁶. Potser el que va succeir és que la generació republicana –sense trencar mai del tot amb el noucentisme d'Eugeni d'Ors que havia pretès ser l'«alter ego» de Goethe, en el seu desig de convertir Barcelona en una mena de rèplica de la Weimar neoclàssica–²⁷ va recuperar els valors de la poesia maragalliana que es caracteritza –en darrer terme– per una vocació espiritual, inherent a la teoria de la «paraula viva».

Així, s'entén l'amistat entre Francisco Giner i Joan Maragall iniciada el 1897, doble magisteri que va influir sobre aquells intel·lectuals que com Roura-Parella agombolaven el tremp pedagògic institucionista i la dimensió espiritual de la poètica romàntica. En resum, aquesta dimensió religiosa va arrelar en la personalitat de Roura-Parella que, com que partia d'una fe pregonament cristiana, va insuflar un sentit transcendent a tota la seva tasca intel·lectual que sempre estigué abocada –d'acord amb l'exemple dels artistes– a cercar el misteri diví que habita a l'interior de l'ésser humà.

Preocupat per la dimensió estètica de les coses s'interessà per la literatura, la música i la pintura, fins al punt que va conrear la novel·la i, fins i tot, la crítica de l'art²⁸. Paral·lelament, va mantenir una llarga

---

25. D'Ors, Carner i Pijoan –els tres noms més significatius del Noucentisme– són presents, expressament o calladament, en el pensament de Roura-Parella per bé que, per distintes raons, cap dels quatre –Pijoan, d'Ors, Carner, Roura-Parella– va poder arrelar-se a Catalunya. Posats a cercar similituds, s'ha de dir que Pijoan i Roura-Parella es van fer quàquers, cosa que no ha d'estranyar si tenim en compte que ambdós van passar per la Institución Libre de Enseñanza.

26. En relació amb el cas de Josep Pijoan, es pot veure: BALADÍA, F. J., *Antes de que el tiempo lo borre. Recuerdos de los años de esplendor y bohemia de la burguesía catalana*, Barcelona: Juventud, 2003, pp. 130-136.

27. Malgrat l'allunyament de Xènius, el cert és que la generació postnoucentista no es va poder sostroure del tot a la influència orsiana. Joaquim Xirau manifesta, per carta a M. B. Cossío, les seves simpaties per Eugeni d'Ors, després de la seva defenestració. Per la seva part, Roura-Parella comparteix aspectes de la tradició modernista –representada per l'espiritualitat de Maragall– i de l'estètica noucentista per la seva inclinació al classicisme, a l'ordre i a la jerarquia, principis presents en l'ideari d'Eugeni d'Ors, tot i que el nostre autor els beu directament de Goethe. Pel que fa a la música, Roura-Parella escriu en el seu article «La Ópera de París y el Teatro Pérez Galdós» el següent: «Desde Wagner a nuestros días la aguja se ha desviado por lo menos dos cuadrantes en la rosa de los vientos del arte. Desde el ardiente lirismo wagneriano y del impresionismo de Schönberg hasta la pureza de Maesse Pedro de Falla, la música experimenta una serie de alambicamientos sucesivos a través de Debussy, Ravel y Strawinsky. También en la música, como en la pintura, arquitectura y poesía, se busca la objetividad, la inteligencia, la pureza. Retorno a las claridades de Mozart».

28. Les novel·les de Roura-Parella –escrites en plena maduresa– es presenten a manera de narracions autobiogràfiques per la qual cosa s'apropen al gènere autobiogràfic de la *Bildungsroman*. Destaca l'original inèdit –que hem pogut llegir– titulat *Un hombre en busca de su cuerpo* en què planteja la necessitat de superar l'escissió antropon-

amistat amb Josep Carner i Agustí Bartra que també es van refugiar a Mèxic. Amb el primer –al marge de les afinitats literàries– va compartir l'esperit viatger i cosmopolita que conferia el fet de ser ambdós políglotes. És lògic, doncs, que Roura-Parella col·laborés en les publicacions –per exemple, *La Revista dels Catalans d'Amèrica* (1939-1940)– que Carner va dinamitzar a l'exili mexicà²⁹. Amb Bartra –promotor de la revista *Lletres*– compartia una proximitat espiritual, de manera que es pot dir que constituïen, per edat i sensibilitat, uns germans bessons preocupats per la recerca del misteri, Bartra a través de la poesia, Roura-Parella mitjançant la filosofia³⁰.

Sovint els escrits de Roura-Parella donen cabuda a descripcions que procedeixen dels seus viatges de formació arreu del món, quan

---

lògica derivada de la mecànica cartesiana que divideix l'ésser humà entre *res cogitans* i *res extensa*, o si es vol, entre ànima i cos per donar a la personalitat humana una dimensió en sintonia amb l'ideal clàssic de bellesa. No en va, Roura-Parella es va interessar per l'*eros* en la seva doble dimensió filosòfica i pedagògica (segons la tradició socràticoplàtonica) i psicològica a recer dels corrents moderns de la sexualitat que, a partir de Freud, corrien per una Europa que veia com la joventut –després de la Primera Guerra Mundial– demanava una llibertat sexual desconeguda anteriorment. En el jove Roura-Parella apareix sovint una sensualitat que provoca una exaltació de l'etern femení que avui ens sembla superada, però que en aquella època, ambientada pel *dandysme*, traspuava tot l'apassionament juvenil d'algú que va darrera d'un amor que es presenta, en primer terme, com un impuls concupiscent. D'aquest tipus són algunes de les descripcions literàries d'aquella primera època en què, sota la inspiració d'un esperit mundà i cosmopolita, recorda diferents nits d'estiu passades en distintes ciutats (Les Palmes, Madrid, París, Ginebra): «Lejos, ya muy lejos, al final de la guerra en Francia. Noche fría. Mujeres voluptuosas, ojos inyectados de sensualidad. Música ligera. Risas. Descubrimiento del amor». Emperò aquest descobriment de l'amor –entès com un impuls de l'instint sexual– donarà pas a una concepció amorosa més elevada que veu en l'etern femení una palanca d'espiritualització. La sensualitat –i per consegüent, l'amor sensual o impuls eròtic que simbolitza la figura del Don Juan– constitueix la primera capa d'una estructura psicològica molt més profunda que exalta –de la mateixa manera que la Teresa orsiana– la influència educadora de la dona, que així canalitza els impulsos i els instints humans. «Es el eterno femenino que nos atrae y nos eleva. La mujer educa con su sola presencia: excita y mantiene a raya los sentidos a un tiempo.» (ROURA-PARELLA, J., *Tema y variaciones de la personalidad*, obra citada, p. 160).

29. Roura-Parella va utilitzar en els anys d'exili les traduccions de Carner –per exemple, de Goethe– per il·lustrar els seus articles. A la recíproca, Carner va donar notícia en les seves revistes (per exemple, *Orbe. Revue latine de culture générale* que subvencionaven els *gaullistes*) dels treballs publicats per Roura-Parella.

30. Bartra comenta que «en medio del Atlántico, un día descubrí que en un rincón del bar había un armario con libros, no muchos, y malos, excepto un grueso volumen encuadernado en piel cuyo título rezaba: *Feuilles d'herbe. Walt Whitman*. Fue el libro único de mi viaje. Durante la travesía leí y releí Whitman en francés; no lo dejé hasta el día que desembarqué en la República Dominicana». (Còpia mecanografiada d'un text escrit per Bartra i dipositat entre els papers de Roura-Parella.) De fet, Bartra considera que la poesia de Whitman havia de ser llegida antològicament, criteri que devia influir perquè preparés la seva coneguda *Antología de la lírica nord-americana* (1951) mercès a les gestions realitzades per Roura-Parella davant la Fundació Guggenheim. Les dues primeres beques van permetre una estada als Estats Units durant uns mesos, en el període (1949-1950), mentre que la tercera la va gaudir durant l'any 1961.

va participar a la Universitat Internacional de Santander (1934) i va assistir a congressos internacionals de psicologia i filosofia (Moscou, 1931; Praga, 1934; Copenhaguen, 1936; París, 1937). De fet, va ser un políglota consumat, atès que parlava a més del català i del castellà, francès, anglès, alemany i italià. A l'ensemble, va palesar un tarannà cosmopolita, ja que se sentia català, espanyol, mexicà i, per damunt de tot, ciutadà del món, tal com expressa per carta a Emma Sainz-Amor: «Ciertamente no era yo un catalán localista y provinciano sino un catalán español y del vasto mundo. Y sigo siendo exactamente lo mismo. He tenido que aprender cinco idiomas y los manejo todos con el acento de los Pirineos»³¹.

2. El descobriment de les ciències de l'esperit

Poc després d'arribar a Alemanya a la tardor de 1930, Roura-Parella va demanar a Spranger autorització per acudir al seu seminari sobre «La concepció del món de Goethe i la seva crítica en el present». Entre els nombrosos sol·licitants, només podien ser elegits una trentena d'alumnes a tot estirar. Spranger el va acceptar i el va eximir de tota prova prèvia per la seva condició d'estranger, per bé que li va suggerir que llegís Dilthey i acotés aquells pensaments que podien generar alguna ressonància en el seu esperit, la qual cosa va determinar un canvi en el seu rumb intel·lectual en descobrir el món de les ciències de l'esperit³².

De manera significativa, aquest viatge a Alemanya va marcar un abans i un després en la seva trajectòria intel·lectual, ja que si la seva primera intenció va ser aprofundir en el món de la psicologia i de l'orientació professional, allà va descobrir —a través del magisteri de Spranger—³³ el món de les ciències de l'esperit que no va abandonar

---

31. De fet, Roura-Parella va traslladar la seva teoria de la unitat i varietat de la personalitat humana a la idea d'Espanya, segons presentava en el seu curs «The perplexing course of the History of Spain», que impartia a la Wesleyan University. Es tractava d'un curs que començava amb la cultura ibèrica i que arribava a la Guerra Civil, en el qual s'oferia una visió de l'Estat espanyol a manera d'una unitat en la varietat (Catalunya, Galícia, País Basc). En el darrer tema s'interrogava sobre la possible unió de les dues Espanyes enfrontades entre 1936 i 1939.

32. ROURA-PARELLA, J., «Ideas estéticas de Dilthey», *Cuadernos Americanos*, maig-juny, 1945, p. 89.

33. En el pròleg a la seva obra *El mundo histórico social* —apareguda a Mèxic l'any 1947 i que compta amb un pròleg de Spranger— ho deixa ben patent en referir-se al que li va succeir vers 1931, després d'assistir a un seminari de Spranger a la Universitat de Berlín: «Formado mi espíritu en el modo de pensar de las ciencias naturales, con sus concepciones y categorías, el pensamiento de Dilthey era un manantial para cuya asimilación no había fermentos en mi alma. Me costó gran esfuerzo aprender a orientarme en este mundo tan distinto del que había vivido hasta entonces. Asimilado por el modo de pensar de Dilthey y de Spranger, su discípulo y sucesor en la Universidad de

per mai més. El febrer de 1932 va enviar un informe a la Junta de Ampliación de Estudios (JAE) on indica que, a l'Estat espanyol, la «pedagogia és una ciència de segona classe», en virtut de la influència que va tenir a la península el positivisme, que va acabar per influir sobre totes les ciències de l'esperit a les quals s'aplicaven els mètodes de les ciències naturals.

A la Universitat de Berlín, va seguir classes d'estètica amb Max Dessoir, de sociologia amb Werner Sombart, de psicologia de la *Gestalt* amb Wolfgang Köhler —al seu parer, «l'home més intel·ligent que he conegut en la meva vida»—, i de psicologia infantil amb Kurt Lewin. La psicologia de forma (*Gestalt*) havia començat a caminar —enfront de la psicologia analítica de Wundt— el 1912 amb Wertheimer i dos dels seus deixebles, Köhler i Koffka. També va freqüentar les classes de sociologia i d'ètica de Nicolai Hartmann, el qual li va ensenyar a concebre la vida humana com una estructura estratificada i el va introduir en el món de l'axiologia, tal com constata en *Tema y variaciones de la personalidad*: «Años atrás aprendimos en las aulas de la Universidad de Berlín que los valores eran esencias ideales y eternas. Nicolai Hartmann martilleó tanto esta idea que la grabó en nuestra medula espinal como si fuera verdad de catecismo». Vint anys després d'aquelles classes berlineses, Roura-Parella reconeix que «los valores son disposiciones personales con sentido supraindividual y propia normatividad». Per concloure tot seguit: «Estamos cerca de pensar que su trascendencia constituye el reino de las esencias ideales»³⁴.

Fet i fet, sempre es va mostrar agraït amb la Universitat de Berlín que «era en conjunto antes del advenimiento de Hitler la mejor Universidad que ha existido en el mundo». Tant és així que en la seva *Autopresentació* s'interessa per saber «dónde han encontrado tiempo estos fantásticos profesores para aprender todo lo que saben». Ben mirat, el seu pas per la Universitat alemanya no podia ser més satisfactori: «Salí de Berlín después de cuatro largos semestres completamente anclado en el modo de pensar de las Ciencias del Espíritu pero mi ancla no se detenía como en Spranger y en su maestro Dilthey en el mundo espiritual sino que atravesaba todas las capas de la personalidad incluyendo la capa físico-química de la naturaleza humana».

El que amb tot això volem dir és que després de la seva estada a Berlín —on fou convidat a impartir una conferència sobre «L'ideal de la cultura de l'Espanya d'avui»—³⁵, Roura-Parella es va situar sota la

---

Berlín, mi formación naturalista se quedó atrás». (ROURA-PARELLA, J., *El mundo histórico-social (Ensayo sobre la morfología de la cultura de Dilthey)*, Mèxic: Biblioteca de Ensayos Sociológicos-Universidad Nacional, 1947, p. 11).

34. ROURA-PARELLA, J., *Tema y variaciones de la personalidad*, obra citada, pp. 190-191.

35. La conferència es va celebrar en el «Romanisches Seminar» el dia 11 de maig de 1932.

influència de les ciències de l'esperit (*Geisteswissenschaften*), instituïdes per Dilthey i cultivades per Spranger, sense bandejar els aspectes biològics. En conseqüència, i mercès al contacte amb Spranger, Roura-Parella va canviar de concepció del món (cosmovisió) en passar d'un pensar exclusivament naturalista a un altre global o unitari que gira al voltant del concepte de vida, d'una vida que «es un todo y no puede ejercerse influencia sobre ella más que considerándola como una unidad».

A Alemanya va ampliar el seus contactes que el portaren a conèixer intel·lectuals de la vàlua de Werner Jaeger, autor de la coneguda *Paideia* que Joaquim Xirau va començar a traduir a l'exili. A redós d'aquesta estada es va amarar de la tradició cultural germànica, en especial de la literatura (Goethe i Hölderlin, principalment) i la filosofia (de Kant a Heidegger, sense oblidar Nietzsche)³⁶. Per Roura-Parella, Nietzsche fou un filòsof idealista que no té res a veure amb l'apòstol del nacionalsocialisme que va reivindicar Alfred Bauemler, titular de la càtedra de pedagogia política, creada a Berlín l'any 1933.

En aquells convulsos anys d'entreguerres, la *Bildung* –l'ideal de cultura humanística que provenia del neohumanisme del segle XVIII– havia caigut en una profunda crisi. En aquest context, les crítiques de Jaeger vers el desenvolupament d'una educació utilitària i mecanitzada, al marge de la tradició clàssica del *Gymnasium*, no es van fer esperar. Per extensió, la pedagogia herbartiana va rebre un cúmul de censures que procedien de dos pols ben concrets: dels defensors de l'activisme pedagògic de l'Escola Nova i dels seguidors de la pedagogia hermenèutica de Schleiermacher, que havia estat assumida per Dilthey³⁷.

---

36. Roura-Parella no va tenir contacte personal amb Heidegger, professor a Friburg, l'obra del qual *Ésser i temps* –publicada l'any 1927– coneixia perfectament. La visió positiva que ens ofereix Roura-Parella de la Universitat de Berlín, anterior a 1933, contrasta amb el panorama un xic pessimista que es desprèn de la narració d'Alberto Wagner de Reyna, intel·lectual llatinoamericà que desenganyat de Berlín (Hartmann no el va admetre en el seu seminari) es va desplaçar a Friburg on va trobar Heidegger, de qui va servir un gran record. Sobre l'ambient universitari alemany d'aquells anys, es pot veure: WAGNER DE REYNA a «Recordando a M. Heidegger», *Convivium*, núm. 10, 1997, pp. 111-129.

37. És una opinió comuna assenyalar la figura de Herbart com el pare de la pedagogia científica, en fonamentar-la sobre l'ètica que dictava el fi de l'educació i la psicologia que indicava les estratègies a seguir. Herbart va partir de la consideració que la vida anímica és essencialment vida de representacions que s'ajunten o se separen per un mecanisme associatiu i que es renoven mercès al principi de l'interès. En conjunt, la instrucció es converteix en l'eix central de l'educació del caràcter i la voluntat, perquè la pedagogia herbartiana es presenta com una teoria de l'educació per a la instrucció que atén a la moralització de l'individu. Ara bé, la pedagogia herbartiana va trobar a l'Alemanya de la primera meitat del segle XIX el seu corresponent contrapunt en les formulacions de Schleiermacher, que va conferir a l'hermenèutica, que fins llavors havia estat un mètode de crítica filològica, un estatut filosòfic i, per extensió, pedagògic.

Des de la perspectiva de les ciències de l'esperit, Dilthey havia enriquit el pensament pedagògic en afavorir un nou marc teòric per a l'actualització de la *Bildung*, lligada durant dècades als cercles elitistes de l'Alemanya imperial. En qualsevol cas, la concepció pedagògica de Dilthey —la *geisteswissenschaftliche Pädagogik*— va exercir una gran influència després de la Primera Guerra Mundial, és a dir, sobre l'Alemanya de Weimar (1919-1933), ja que les ciències de l'esperit es van convertir en una de les principals teories dinamitzadores del moviment de la reforma pedagògica (*Reformpädagogik*)³⁸. Ben mirat, les ciències de l'esperit (*Geisteswissenschaften*) van oferir, a manera de revulsiu, una possible alternativa davant d'un panorama de crisi generalitzada que Husserl va tematitzar en indicar que es tractava més d'una crisi de sentit, que no pas d'una crisi de fonamentació epistemològica ni d'operacionalitat dels mètodes científics. En darrer terme, aquest ambient de crisi reflectia una nova situació cultural que anteposava els valors materials en detriment dels espirituals. No per atzar, els defensors de les ciències de l'esperit lamentaven les funestes conseqüències de la mecanització de la vida moderna. Així, doncs, es pretenia restaurar una filosofia de la vida (*Lebensphilosophie*) que s'elevés per damunt d'una visió mecanicista i productiva de l'home. En consonància amb aquesta actitud, es va recórrer a expressions com ara «vida», «esperit» o «ànima», perquè —en darrera instància— es considerava que la condició humana es troba determinada per una vida que s'obre al món dels valors³⁹.

---

gic. Mentre la pedagogia herbartiana es distingeix pel seu talant normatiu —la qual cosa explica la seva consolidació en l'època imperial— s'ha de destacar que el pensament de Schleiermacher aposta a favor d'una pedagogia de signe hermenèutic que afavoreix la interpretació que s'estableix entre el discurs teòric i la praxi educativa. La pedagogia de les ciències de l'esperit (Dilthey, Spranger), l'esplendor de la qual coincideix amb els anys de la República de Weimar (1919-1933), troba en el pensament de Schleiermacher un inequívoc referent.

38. La revista *Die Erziehung* servia de portaveu del moviment de la pedagogia de les ciències de l'esperit. Es va publicar a Leipzig, des de l'any 1925, sota la direcció d'A. Fischer, W. Flitner, Th. Litt, H. Nohl i E. Spranger.

39. Potser el millor exponent de les seves idees sobre la visió vitalista de l'educació la podem trobar —a manera de síntesi— en el curs que va impartir a la Universitat Internacional de Santander, a l'estiu de 1934. El tema elegit per Roura-Parella fou el de «La educación viva», títol que segons sembla li fou suggerit pel poeta Pedro Salinas en aquells moments secretari general de la Universitat Internacional de Santander. El tema general d'aquella edició fou «El siglo xx», de manera que el seminari (tres conferències), impartit per Roura-Parella es va inscriure en l'àmbit de la vida social en què també va participar María de Maeztu, amb el tema del feminisme. A conseqüència d'aquest curs, va publicar a la *Revista de Pedagogía* (núm. 157, gener, 1935, pp. 1-11) un article amb el mateix títol «La educación viva» que s'articula de la manera següent: 1) Visió funcionalista de l'educació en la vida dels pobles; 2) L'home i el món: una perfecta unitat; 3) L'home com ésser espiritual en el seu món; 4) L'educació és un fenomen axiològic.

3. Pedagogia axiològica

Hi ha una rica tradició pedagògica que des de Plató, i després de passar pel cristianisme (Agustí), arriba al romanticisme (Rousseau, Pestalozzi), i que destaca la importància del sentiment en ordre al coneixement i a l'educació. Ara bé, per Roura-Parella, aquest amor no pot perdre de vista la plena realització de l'ideal que qualsevol infant porta en el seu interior. «El eros es la fuerza que le mueve hacia el bien, el anhelo del individuo que se sabe imperfecto y limitado a formar su alma según el patrón ideal que flota ante sus ojos. Este afán de perfección, nunca totalmente satisfecho, este buscarse a sí mismo dentro del alma, este domeñar lo animal y ordenar lo caótico, constituye la más alta aspiración humana»⁴⁰.

Altrament, l'amor constitueix una de les condicions de possibilitat de l'ofici del mestre:

«El maestro ayuda al discípulo a liberar al hombre ideal que lleva dentro de su alma. Para ello la palanca más eficaz es el amor. La mirada amorosa nos hace ver a través del hombre real, su imagen ideal. Para el amor la personalidad es transparente y claro el íntimo destino. Lo que el maestro ama en el discípulo no es sólo su ideal sino también lo que hay en su alma de tendencia hacia su realización. La mirada del maestro, creador en el sentido más eminente, es el medio más adecuado para ayudar al hombre a desenvolver la imagen ideal que lleva dentro de sí mismo»⁴¹.

Per consegüent, l'ofici de mestre –ofici en què l'exercici de la professió ha de coincidir amb la vocació– s'ha d'entendre com un donar-se als altres, és a dir, a manera d'un lliurament que –en ocasions– pot arribar al sacrifici, característiques que segons la tipologia de les formes de vida de Spranger corresponen a l'home social que no reconeix altre poder que no sigui el de l'amor. Dit amb paraules de Roura-Parella:

«Entre las formas de vida el educador pertenece a la social, su característica fundamental es el amor. En el núcleo de su existencia hay un doble amor: amor a los valores culturales que ha de tener vivos en su alma para poderlos transmitir y amor al individuo en formación, al cual quiere ayudar en la realización de las posibilidades que lleva consigo. Entre la cultura y el educando se encuentra como medio viviente el educador»⁴².

---

40. ROURA-PARELLA, J., *Tema y variaciones de la personalidad*, obra citada, p. 131.

41. ROURA-PARELLA, J., «La Moral y la Profesión» a *Revista Mexicana de Educación*, tom II, núm. 1, gener 1941, p. 14.

42. SPRANGER, E., *Psicología de la Adolescencia y otros ensayos*. Selecció i pròleg de Joan Roura-Parella. Mèxic: Secretaría de Educación Pública, 1945, p. XV.

D'alguna manera, la recuperació del tema de l'amor es pot vincular a la filosofia dels valors (Brentano, Husserl, Scheler, etc.) que minimitzava el formalisme dels principis imperatius de la moral kantiana. Sense menysprear la dimensió eticopràctica que havia conferit Kant a la pedagogia, també es recuperava la tradició pedagògica romàntica (Pestalozzi, especialment) que havia ressaltat la importància de l'amor, d'un amor que a través de la mare naixia en el si de la família i que apuntava a tota la humanitat (*Humanität*). A banda del retorn a Plató, el tema de l'*eros* com a força pedagògica cal relacionar-lo amb la recepció de les idees freudianes després de la Primera Guerra Mundial. De la mateixa manera que el seu mestre Spranger, Roura-Parella no podia compartir les tesis de Freud perquè en sintonia amb el seu idealisme l'home es troba cridat a dominar les forces de la naturalesa, és a dir, els instints que han de restar sotmesos a una axiologia, o el que és el mateix, a un ordre jeràrquic idealitzat.

La cosa destacada és que l'*eros* ens permet remuntar la sensualitat material per accedir a la idealitat espiritual, ja que a través de la seva benèfica acció, l'home pot participar del món ideal. Així l'*eros* atorga a la vida el sentit de la dialèctica ascendent i creadora vers allò que és més elevat, alhora que genera –enfront del desànim– una vida plena de fantasia i il·lusions. Per tant, la passió eròtica –quan no roman circumscripita al simple nivell del desig– actua a manera d'un ímpetu que ens fa transitar, d'acord amb una concepció estratificada de l'ésser humà, dels graus inferiors (fenomènics, sensuals) als superiors per tal de contemplar així les formes pures de la bellesa, de la veritat i de la bondat que es fonen en una unitat quasi divina.

Precisament, Roura-Parella considera que una de les aportacions més destacades de Plató rau en haver descrit la força que, des de la interioritat de l'ànima, impulsa vers l'ideal. Per consegüent, Sòcrates és l'etern apòstol d'aquest amor que possibilita la dimensió plàstica de la formació de les ànimes que fou assumida pels poetes del romanticisme alemany. «Este amor al discípulo es la fuente creadora y formatrix del alma. Donde este amor falta la enseñanza es estéril y la educación ni desarrolla ni eleva. Sólo en un caso es posible una pasión pedagógica sin *eros*. Cuando el maestro se asoma al alma del discípulo con profunda devoción religiosa. Tal fue el caso de Pestalozzi»⁴³.

---

43. Per la seva banda, Spranger reserva el qualificatiu de diví per a l'amor socràtic, mentre que el pestalozzià serà considerat d'índole més social per adreçar-se vers les persones més necessitades. És lògic suposar que la influència de Spranger es va deixar sentir en la filosofia de Roura-Parella, que durant la seva estada a Berlín va elaborar un treball sobre «La significación pedagógica del *Protágoras* de Platón» que va enviar –a manera d'informe mecanografiat– a la Junta para Ampliación de Estudios. Del contingut d'aquesta memòria se'n poden extreure algunes acotacions que apropen el pensament de Roura-Parella a la tradició socràtica i platònica en destacar la importància del tema de l'amor. «Sócrates nos enseña que el amor es la condición del conocimiento. Sólo por el amor y la simpatía nos acercamos a la esencia de las cosas».

De conformitat amb la seva concepció estratificada de l'ànima humana –que va aprendre al costat de Nicolai Hartmann– existeixen diverses capes que des d'allò que és biològic s'eleva fins allò que és espiritual, que és l'estat que millor manifesta l'autenticitat humana. Per tant, la seva antropologia pedagògica apunta vers dos grans camps o esferes, a saber, la vida biològica i la vida espiritual, entre les quals se situa la vida afectiva, sentimental o cordial. Així doncs, es constata l'existència d'una duplicitat: l'animalitat (*animalismus*) que proclama el lligam de l'home a l'animal a través de la fisiologia i l'espiritualitat (*humanismus*) que se singularitza per la consciència axiològica. «Mucho antes que un animal pensante el hombre es un animal que valora y realiza valores. La actividad estimativa es anterior, en el individuo y en la especie, a la intelectual». Tant és així que la clau de l'home es troba en la dimensió dels valors fins el punt que «es en el corazón donde hay que buscar la esencia de lo humano»⁴⁴.

Ens trobem, doncs, amb una pedagogia viva que aspira a vivificar l'esperit dels alumnes a través d'una educació cordial que enllaça amb la tradició agustiniana i que fou destacada pel romanticisme pedagògic. «La fuerza espiritual capaz de considerar a un hombre como libre cuando en la realidad concreta no se nos manifiesta como tal es el amor. La mirada amorosa no ve al hombre en su realidad presente sino que penetra hasta el fondo del alma e ilumina todas sus posibilidades. El amor realiza el milagro de hacer libre a todo aquel que es tratado como tal. El amor es la fuerza actualizadora de virtualidades por excelencia»⁴⁵.

Dit això, s'ha de significar que aquesta pedagogia impugna els vents del racionalisme (Descartes, positivisme) i del materialisme (sensualisme, marxisme), a la vegada que es distancia de qualsevol ingerència o manipulació política perquè la tasca del mestre obté els seus fruits a llarg termini, mentre que la feina del polític es troba mediatitzada pel prosaisme de la quotidianitat. De fet, aquesta pedagogia d'ascendència romàntica –que demana una consciència amorosa que es troba present en l'*ordo amoris* de Scheler– arriba al mateix Xirau, el qual concep l'amor com la condició de possibilitat de qualsevol acció pedagògica⁴⁶.

---

44. ROURA-PARELLA, J., «Naturaleza espiritual del hombre», *La Democracia* (Nueva York, 1960). [Aquest article reproduïx el capítol XXII del seu llibre *Tema y variaciones de la personalidad*, 1950.]

45. ROURA-PARELLA, J., «Método de educación y estructura horizontal de la vida psíquica», *Educación y cultura*, núm. 4, abril de 1940, p. 181.

46. Justament un dels professors a la Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939), i que va col·laborar en el Seminari de Pedagogia de Xirau, fou Paul Ludwig Landsberg –deixeble de Scheler–, que després de romandre durant algun temps a Barcelona on fou acollit a fi d'escapolir-se de la persecució antisemita, va morir –consumada la derrota republicana– en un camp d'extermini nazi. Per la seva banda,

Per consegüent, la formació humana exigeix una consciència cordial, perquè en l'ésser humà la dimensió axiològica i valorativa té, fins i tot, major pes específic que la capacitat intel·lectual (*cogitans*) perquè abans que ser *cogitans*, l'home és un ser *amans*, de manera que el cor és anterior al cap. «Con el corazón preferimos o posponemos, reconocemos o despreciamos, queremos u odiamos, sentimos simpatía o aversión. En una palabra valoramos. En el corazón está centrada la conciencia axiológica en su doble aspecto de receptiva, o mejor reactiva, y creadora. Y toda nuestra actividad, incluso el conocimiento, está condicionada por esta actividad valorativa»⁴⁷.

Des d'aquesta perspectiva, l'educació consisteix en el pas de l'animalitat a l'espiritualitat, o el que és el mateix, vivificar allò que és biològic per tal que germinin els valors espirituals que són el que atorguen sentit a la vida humana. Vistes així les coses, la formació de l'alumne no pot fonamentar-se en les capes epidèrmiques de la sensibilitat, sinó que ha d'apuntar vers la més alta esfera de l'esperit on es troba el món dels valors, cosa lògica si tenim en compte que la vida es troba entreteixida per experiències de valoració i objectivació de valors. «Sea cual fuere la idea que se tenga sobre los valores, considérense como esencias objetivas y eternas o como meras creaciones del sujeto, el hecho es que su vivencia o realización supone siempre una disposición valorativa en el individuo. Si el individuo no tuviera disposiciones de valor en su alma nunca podría percibir intuitivamente ni la belleza, ni la utilidad, ni la valentía, ni la fe, ni ninguna otra especie de valor. Y naturalmente, tampoco podría objetivar ningún valor puesto que el supuesto de toda realización es la existencia de la conciencia axiológica en el individuo»⁴⁸.

L'exemple que cal seguir no és altre que el de Goethe amb el seu trànsit dels valors vitals, egoistes i sensuals (*Werther*) a la realització de l'amor en la convivència humana (*Meister*), però sense perdre de vista l'horitzó de l'eternitat (*Faust*). Al cap i a la fi, els anys d'aprenentatge de l'home no són més que una successió d'experiències, una autèntica metamorfosi de l'individu, segons la qual es passa d'allò que és sensual a allò que és espiritual, del que és fenomènic al que és noumènic, és a dir, de la immanència a la trans-

---

Joaquim Xirau va desenvolupar una filosofia de l'educació basada en l'amor durant els anys de la Guerra Civil, amb l'aparició del seu treball *L'amor i la percepció dels valors* (1936), tema que va desenvolupar a bastament en el seu llibre *Amor y mundo* (1940), obra que, en opinió del seu fill Ramon, reuneix el més essencial del pensament del seu pare.

47. ROURA-PARELLA, J., «La realización de sí mismo», *Universidad del Aire*, La Havana, núm. 21, 1950, p. 14.

48. *Ibidem*, p. 14.

condència. Ens trobem, doncs, amb un procés en què ressona l'imperatiu pindàric de ser aquell que cadascú és perquè els valors enfonsen les seves arrels en la nostra consciència, en allò més profund que hi ha dins nostre. D'aquí que Roura-Parella encunyi una fórmula que –si bé recorda els manaments kantians– es troba amurada d'amor: «obra moralmente quien en un conflicto de valores se decide por lo más alto»⁴⁹.

Ara bé, l'educació no pot marginar la sexualitat, i encara menys, l'impuls eròtic que ha de subordinar-se a allò més noble que hi ha en l'home. Es confirma, per tant, la importància de l'educació sexual, tema tabú, ja que «para el español lo sexual es todavía algo sucio e indecente»⁵⁰. A més, si resulta impossible separar la vida sexual de la vida total de l'home, resulta obvi que l'amor constitueix en la cosmovisió de Roura-Parella la condició de possibilitat de la relació sexual. En conseqüència, la seva visió de l'etern femení –i per extensió, la influència educadora de la dona– es defineix en funció de la idealitat dels valors espirituals.

L'*eros* –a manera d'impuls sexual– només té sentit quan s'obre a la dimensió de l'amor, segons la concepció cristiana de la fraternitat universal. A més a més, l'amor és el que vivifica l'esperit de l'alumne a fi que desenvolupi una consciència estimativa que sigui capaç de captar el món dels valors. De fet, Roura-Parella va intentar viure d'acord amb aquesta concepció amorosa, que va guiar tota la seva tasca professional, com reflecteix en la seva pròpia *Autopresentació*: «Toda mi actividad profesional estuvo siempre alimentada por esta llama cristiana del amor, lo mismo cuando enseñé Pedagogía en la Universidad de Barcelona, ética y sociología en la Ciudad Condal que cuando di cursos monográficos de Psicología en la Universidad de México 1939-1945 bajo los auspicios del «Colegio de México» que en todos mis cursos de Humanidades durante diecinueve años en la Wesleyan University».

---

49. Ibídem, p. 16.

50. ROURA-PARELLA, J., «Pedagogía de la aclaración de la sexualidad», *Archivos de Neurobiología*, 1934, I, pp. 283-290. L'original d'aquest treball està datat a Berlín el mes de setembre de 1932, i correspon a la seva comunicació a la VI Reunió de l'Asociación Española de Neuropsiquiatras i a la V Asamblea de la Liga Española de Higiene Mental (Granada, 2-6 d'octubre de 1932). En la sessió del 2 d'octubre, Gonzalo Rodríguez Lafora i Joaquim Xirau van defensar llurs respectives ponències sobre «Educació sexual», que van incorporar al seu torn dues comunicacions sobre aquest tema, defensades per A. Garma de Madrid (Psicología de la aclaración sexual) i J. Roura-Parella (La misión del pedagogo en la educación sexual). Els treballs de Xirau (Educación sexual) i Roura-Parella (Pedagogía de la aclaración de la sexualidad) es van publicar a la revista *Archivos de Neurobiología*, que actuava de portaveu dels col·lectius preocupats per la higiene mental.

4. La política com a compromís social

De conformitat amb la seva manera de veure les coses, Roura-Parella es manifesta procliu al liberalisme polític de tradició anglosaxona, la qual cosa no ha d'estranyar si considerem l'anglofilia de la Institución Libre de Enseñanza. La llibertat —i no l'autoritarisme, ni l'estatalisme— constitueix una exigència per a la formació humana. Després del drama de la Guerra Civil escriu a Mèxic que la llibertat d'un Estat és directament proporcional a les facilitats que té l'home de realitzar la seva vocació. Greu error —comenta— quan la col·lectivitat no possibilita que l'individu procedeixi al deure de la realització de si mateix. Altrament, es tracta d'un deure al qual van recórrer Sòcrates, Goethe i Nietzsche: l'individu és lliure quan fa allò que ha de fer i, per consegüent, és el que ha de ser. No cal dir que la col·lectivitat —l'Estat— té l'obligació de correspondre a aquesta exigència personal fins a l'extrem que ha de facilitar els mitjans per complir-la i el primer requisit consisteix, justament, en la garantia de la llibertat, que és el supòsit essencial de la vida de l'esperit.

Adhuc, el que desitjava Roura-Parella —i en realitat el que demanava la generació republicana— era la difusió de la cultura com a transmissora d'uns valors espirituals que havien de promoure la regeneració pacífica de la societat. Establert això, no és debades dir que es tracta d'un plantejament il·lustrat i reformista que coincideix amb els postulats de la Segona República —una república de professors— que sabia que la urgència més peremptòria era la manca d'ideals per consolidar el nou règim polític, àvid per sortir de la minoria d'edat que representaven els règims monàrquics. D'això se'n desprèn, la importància de l'orientació professional en una societat que, a més, s'entestava en superar una economia agrària que havia de ser substituïda per una industrialització que implicava adaptar els modes i costums de la vida urbana: l'obrer no només produïa riquesa material, sinó que també havia de participar dels béns espirituals de la cultura, de manera que la vocació i la formació havien de caminar en una mateixa direcció.

Certament que la seva filosofia culturalista —que beu en les fonts de Dilthey i Spranger— el van mantenir al marge de les disputes polítiques, ja que per sobre dels interessos particulars, importa el conjunt dels interessos generals⁵¹. Tot reproduint les paraules de Spranger,

---

51. És obvi que una de les crítiques que s'han dirigit a les ciències de l'esperit rau justament en la seva incapacitat per aturar l'ascens del nacionalsocialisme. En emfasitzar la importància de la cultura i en allunyar-se de l'esfera política, les ciències de l'esperit van deixar el camí lliure a un ideari racista, ultranacionalista i militarista com el propugnat pel nazisme. Tot plegat contrasta amb la voluntat del neohumanisme alemany d'agombolar la idea de formació (*Bildung*) amb els conceptes de llibertat (*Freiheit*) i d'esperit (*Geist*), objectiu que va ser assumit per la tradició intel·lectual de les ciències de l'esperit.

Roura-Parella dirà: «Partido viene de *pars* y la parte sólo tiene sentido y eficacia en su conexión con el todo»⁵². Un xic més endavant afegeix: «Democracia es esencialmente integración, síntesis de las fuerzas que palpitan en la vida del pueblo». Segons el seu parer, l'autodeterminació del poble –que és una cosa viva– es troba per damunt dels interessos que defensen els partits.

D'acord amb el sentit platònic de la política que va aprendre de Spranger, Roura-Parella va defensar el sentit moral de l'educació política sobre la base que s'havia de conferir eticitat a la vida política. En conseqüència, va demanar –i aquí segueix de bell nou els plantejaments del seu mestre– una dignificació moral de la vida política i, consegüentment, dels diferents partits polítics. En prendre cura d'aquest sentit moral, la vida política únicament té sentit quan el seu objectiu és el pensament comú de l'Estat que –en una espècie de lluita de contraris– aplega diferents cosmovisions. Sense prescindir de l'organització política dels partits, l'Estat se situa per damunt dels partits, el poble per damunt de la classe social i el deure moral per davant de l'interès particular. En la conferència que va impartir a Girona el dia 5 de febrer de 1933, quan tot just Hitler arribava al poder, ho va palesar ben clarament: «En tota comunitat viu una voluntat, l'Estat. Ell dona unitat a la cultura. Com ho ha expressat molt bé Hegel, cada tendència necessita de la seva contrària per viure. L'educació és nacional, està per damunt dels partits. Tinc plenes esperances que el sector educatiu salvi la seva llibertat. Sembla com si a l'Estat no li quedin més que dues possibilitats: el comunisme o el feixisme educatiu»⁵³.

Malauradament, Roura-Parella es va equivocar en les seves previsions i el feixisme va arrabassar aquell ideal de llibertat ideal que es recolzava en una via pedagògica platònica i romàntica basada en l'ordre de l'amor. En relació amb aquest punt, som de l'opinió que mai no va militar en cap partit polític, per bé que sempre es va comprometre ideològicament amb el règim republicà i va participar en la reforma educativa iniciada a Catalunya sota la direcció de la Generalitat republicana. I per això mateix va ocupar càrrecs de responsabilitat en els àmbits de l'ensenyament públic, de manera que va ser nomenat vicepresident del Consell Regional de Primer Ensenyament, organisme de vida efímera ja que si bé es va constituir el mes de

---

52. L'afirmació de Roura-Parella l'hem trobada en un document manuscrit que data dels primers moments de l'exili, en plena Segona Guerra Mundial. Spranger havia escrit quelcom semblant en el capítol quart de la seva obra *Volk, Staat, Erziehung* (Leipzig: Quelle & Meyer, 1932): «Partit ve de part. Però la part, especialment en organismes vius, no gaudeix mai d'un dret de vida absolut. El té únicament en igualtat i en la col·laboració ordenada amb els altres membres».

53. «Educació, cultura i estat», *Escola Normal*. Butlletí de l'Escola Normal de la Generalitat, any 1, núm. 3, març, 1933, p. 40.

febrer de 1934 va restar en suspens entre el 6 d'octubre d'aquell any i el mes de febrer de 1936⁵⁴. El seu compromís sempre fou pedagògic i cultural, posició que accentuà durant els anys d'exili quan manifesta que ha arribat l'hora dels intel·lectuals en una actitud que recorda la defensada pels membres de la Institución Libre de Enseñanza. Això explicaria que tampoc prengué part activa en les controvèrsies dels exiliats a Mèxic, la qual cosa justifica que presidís el Patronato Cervantes, dedicat a impulsar l'educació en l'exili mexicà⁵⁵.

Tal com va fer Joaquim Xirau, Roura-Parella no va ser un revolucionari, sinó un esperit pacífic que devia sentir-se incòmode amb els successos que es van produir a la reraguarda republicana. En participar dels valors del cristianisme, encara que sense defensar explícitament al catolicisme, lamenta en els seus anys d'exili les manifestacions anticlericals dels primers mesos de la Guerra Civil. «Recordamos nada más que a principios de la última guerra civil se quemaron Iglesias para liberar a Dios que estaba prisionero dentro»⁵⁶. La seva posició —un compromís culturalista de signe liberal, espiritualista i obert a l'axiologia i, per extensió, als valors religiosos— el va allunyar de les proclames llibertàries, però nogensmenys del materialisme soviètic que —als seus ulls— limitava les dimensions espirituals de la vida humana⁵⁷.

Malgrat les adversitats militars que feien preveure la caiguda de Barcelona, es va programar per al mes de gener de 1939 un curs a l'Institut Psicotècnic de la Generalitat de Catalunya —enclavat a les

---

54. Una de les poques notes crítiques dirigides vers Roura-Parella —«bon emporanès que es deixava afalagar sorneguerament pels entusiasmes del senyor Xirau»— és la que apareix a la *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936* d'Alexandre GALÍ (llibre II Ensenyament Primari, tercera part, llibre III Ensenyament Secundari) [Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1979, p. 44], on es censura la creació del Consell Regional de Primer Ensenyament, les tasques del qual eren poc definides i restaven al dictat de Joaquim Xirau, que seguia les orientacions pedagògiques que procedien de Madrid.

55. En relació amb aquest punt, es pot veure el meu treball «El exilio pedagógico en México: Roura-Parella y las Ciencias del Espíritu» a VILANOU, C. i MONSERRAT, J. (Eds.), *Mestres i exili*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona/Institut d'Estudis Humanístics Coll Alentorn, 2003, pp. 161-196.

56. ROURA-PARELLA, J., «Ideas estéticas de Dilthey», *Cuadernos Americanos*, maig-juny, 1945, pp. 90-91.

57. És sabut que Joaquim Xirau va manifestar les seves discrepàncies amb el règim soviètic a conseqüència del viatge que va efectuar l'any 1931 a Moscou, i en el qual també va participar Roura-Parella. Es tractava d'una expedició integrada per 17 experts del camp de l'orientació professional, que van concórrer a la VII Conferència Internacional de Psicotècnia, que es va celebrar del 8 al 13 de setembre de 1931. En més d'una ocasió Jordi Maragall es va referir a l'agitada reacció que els estudiants comunistes van tenir amb Xirau quan aquest va comentar —en conferència pública a la Universitat— les seves impressions sobre allò que ha vist a la URSS que, en la seva opinió, es trobava mancada de valors espirituals. Les impressions d'aquest viatge es van recollir en un article publicat l'any 1931 a la *Revista de Pedagogia*, i que ha estat inclòs en les seves *Obras Completas* (Barcelona: Anthropos, 1999, vol. II, pp. 381-385).

instal·lacions de la Universitat Industrial del carrer Urgell— sobre «La moral en la vida social», que havia d'abordar, entre altres aspectes, la qüestió de la moral de la guerra. Aquest curs havia d'iniciar-se el dia 12 de gener i les diferents sessions estaven programades per als dies 17, 19, 24, 26 i 31 de gener, a partir de les 6 de la tarda. Però el diumenge dia 22, Joaquim Xirau va visitar Antonio Machado a la seva residència —la Torre Castanyer— de la zona alta de Barcelona. Al dia següent, dilluns dia 23 de gener, es van fer les classes amb normalitat a la Universitat, tot i que la sortida de Barcelona es feia cada vegada més urgent⁵⁸.

Així Machado —poques hores abans que les tropes de Franco entrassin a Barcelona— va emprendre, junt a un petit grup d'intel·lectuals, camí vers l'exili en una ambulància del cos de Sanitat militar que havia preparat el Dr. Puche, que havia estat rector de la Universitat de València i que el mes de desembre de 1938 va accedir al càrrec d'inspector general de Sanitat de l'exèrcit de terra republicà⁵⁹. La nòmina d'aquella tràgica expedició que compartia destí amb Antonio Machado estava integrada —entre d'altres— per les següents persones: Joaquim Xirau, Carles Riba, Joan Roura-Parella, Emili Mira, Josep Pous i Pagès, Navarro Tomás, Corpus Barga, Enrique Rioja, José Miguel Sacristán i José Royo Gómez, amb les seves respectives famílies.

La investigació realitzada fa uns anys per Dolors Bosch i Vich ha clarificat el pas de Machado per terres gironines⁶⁰. Segons sembla —i això es desprèn de les diverses narracions existents— van sortir de

---

58. Xirau descriu la situació amb les paraules següents: «Entonces fui a la Facultad donde ese día, lunes, se dieron con normalidad todas las clases. Lo digo en honor de aquellos muchachos y muchachas que hasta el último momento siguieron sonrientes, comentando a San Agustín o haciendo etimologías». («Homenaje a Machado», *España Peregrina*, 2, marzo 1940, p. 68). A partir del relat de Xirau («Por una senda clara», *Obras Completas*, I) es confirma que va ser el mateix dilluns —en descendir pel carrer Muntaner des del seu domicili vers la Universitat— quan es va adonar que el Ministeri de la Guerra «empaquetava i preparava l'evacuació».

59. En relació amb la trajectòria i personalitat del doctor José Puche (1895-1979), nascut a Llorca, format a Barcelona i rector de la Universitat de València entre 1936 i 1938, es pot veure: A. FERNÁNDEZ GUARDIOLA, «Semblanza de cuatro médicos españoles», *El Exilio español y la UNAM*, México: UNAM/CESU, 1987, pp. 43-48 i el llibre de BARONA, J. L. i MANCEBO, M. F., *José Puche Álvarez (1896-1979). Historia de un compromiso. Estudio bibliográfico y científico de un republicano español*, València: Generalitat Valenciana, 1989. L'amistat entre el doctor Puche i Antonio Machado es va iniciar a València quan va atendre la precària salut de l'insigne poeta.

60. BOSCH i VICH, D., «El pas d'Antonio Machado per terres del Gironès», *Revista de Girona*, núm. 133, març-abril, 1989, pp. 77-82. També es poden consultar els treballs següents: GÓMEZ BURON, J., *Exilio y muerte de Antonio Machado*, Madrid: Sedmay ediciones, 1975; ALONSO DE TELLO, M., «El último viaje de Antonio Machado (Madrid, Colliure, vía Valencia y Barcelona)», *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, III, 2a època, núm. 8, juny, 1989, pp. 31-40; MANENT, A: «Notes sobre Antonio Machado i Catalunya», *Del Noucentisme a l'Exili. Sobre cultura catalana del nou-cents*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, pp. 241-244.

Barcelona diverses (com a mínim dues) ambulàncies, acompanyades de diferents cotxes particulars. En una ambulància anava la família Machado (Antonio, José i la seva esposa, i la mare d'ambdós). En l'altra marxava un grup d'intel·lectuals entre els que es trobaven els germans Xirau (Joaquim i Josep), Corpus Barga, els germans Trías i Pujol (Joaquim i Antoni), Carles Riba, Josep Pous i Pagès, Navarro Tomás i Joan Roura-Parella. La comitiva es va reagrupar a Can Santamaria (Cervià de Ter), poc després de Girona, on van passar tres dies a l'espera que s'obris la frontera amb França ⁶¹.

Existeix una fotografia profusament divulgada que va ser presa per José Royo al jardí de Can Santamaria en què es veuen, al costat d'Antonio Machado, altres integrants d'aquella comitiva. Enrique Rioja va deixar constància del que havia succeït després d'indicar que la instantània va ser presa el 25 o 26 de gener de 1939 a Cervià de Ter: «De los que aparecen en esta histórica fotografía, y el que la obtuvo, que como es natural no está en ella, sólo dos sobrevivimos. Don Antonio, su hermano José, el doctor José Sacristán, neurólogo de claro nombre, y el doctor José Royo Gómez, geólogo que dejó atrás de sí una gran labor, y que fue el fotógrafo, son

---

61. És possible que Roura-Parella i el matrimoni Joaquim Xirau-Pilar Subias servissin d'enllaç entre els integrants de la comitiva i les persones que s'encarregaven de la custòdia de la casa. Dolors Bosch va poder entrevistar a la Sra. Lúcia Teixidor –natural de Figueres que es va casar amb el masover de Can Santamaria– i que va explicar els esdeveniments que es van viure en aquella casa a finals de gener de 1939. La Sra. Teixidor es refereix amb nitidesa a les converses mantingudes amb Roura-Parella: «El Sr. Roura, que vivia amb nosaltres a la casa dels masovers, estava assegut amb nosaltres quan a les 12 de la nit varen picar el timbre; el Dr. García». Segons sembla, es tracta de l'escriptor Corpus Bargas que sol llicitava que Roura-Parella abandonés la casa dels «masovers» per tal que es reintegrés a la resta de l'expedició que es trobava a la residència senyorial. «Passi el que passi, ens digué el Sr. Roura, demà tot se sabrà, perquè, miri, quan va caure Màlaga, jo vaig demanar per acabar-se la guerra i em varen tractar de covard i de tot. No m'hem fet prou de sang? I encara volen més? Veu al què hem arribat?» Després d'aquesta conversa nocturna, la comitiva va reprendre el viatge al dia següent entre moltes dificultats, atès l'estat de la carretera plena de persones i vehicles que marxaven cap a l'exili. Finalment el seguici –després de pernoctar una nit en el Mas Faixat– va arribar a Portbou amb moltes fatigues, la qual cosa va provocar l'enuig de Joaquim Xirau que va protestar enèrgicament davant Manuel Azaña pel tracte dispensat per la República vers aquells que sempre l'havien defensat lleialment. En trobar-se en edat militar, Roura-Parella es va proveir d'un salconduit fals i va abandonar la comitiva abans d'arribar a la frontera, de manera que va travessar els Pirineus per algun camí de muntanya. Sigui com sigui, els records de la Sra. Teixidor confirmen la posició pacifista de Joan Roura-Parella, que només va confiar en la força de l'educació i de la cultura. El nostre protagonista no es va sentir còmode amb aquells que encara pensaven, a les darreries del mes de gener de 1939, que la guerra es podia guanyar. Vana il·lusió que Roura-Parella no va compartir, però que en aquells moments era defensada pels partidaris de Negrín que consideraven que s'havia d'allargar la Guerra Civil per tal que coincidís amb l'inici de la Segona Guerra Mundial, la qual cosa havia de desencadenar la internacionalització de la contesa espanyola.

todos idos. El profesor Juan Roura y yo quedamos aún para contarlos»⁶².

Entre els perfils que apareixen en aquesta fotografia es distingeixen nítidament les figures de José Machado —el germà pintor del poeta— i de Joan Roura-Parella. Com és lògic aquest viatge sempre va quedar gravat en la memòria del nostre protagonista que fou testimoni d'excepció d'una anècdota que —tot i la magnitud de la tragèdia— confirma la categoria moral de Machado. «Fijo en nosotros está aquel día triste de invierno en que rondándole ya la muerte hemos visto al poeta aguardando, con estoica serenidad, el momento de subir al vehículo que tenía que conducirlo al destierro. Sin prisas, quiso ser el último en subir a la ambulancia. Un hombre de ese temple ha superado la corriente del tiempo y vive ahora desde los dominios de la eternidad»⁶³.

5. L'exili a Amèrica

Fidel a la causa republicana, Roura-Parella va emigrar per mandat ètic tal com constata el 1945 en escriure que «obedeciendo a un imperativo moral, arribamos a las costas americanas». No hi ha cap mena de dubte que l'exili va implicar una sèrie de greus dificultats materials i espirituals. Si el seu amic Agustí Bartra es va veure afectat per unes i altres, en el cas de Roura-Parella —que es va casar amb Teresa Ramon i no va tenir descendència—⁶⁴ potser els problemes econòmics queden —sobretot a partir del seu establiment als Estats Units— en un segon terme. Sigui el que sigui, l'exili va ser una aventura dramàtica per a tota aquella generació d'emigrats que van haver de guanyar-se

---

62. RIOJA, E., «Último sol en España» a *Diálogo de las Españas* (México), 4-5, octubre, 1963, reproduït a: *Antonio Machado* (edició de Ricardo Gullón i Allen W. Phillips), Madrid: Taurus, 1973, p. 116.

63. ROURA-PARELLA, J., *Tema y variaciones de la personalidad*, obra citada, p. 209. [Aquest mateix text es troba en altres treballs del nostre autor, en els quals deixa constància que Machado «creyó siempre en la eternidad del espíritu porque vivió esencialmente toda su vida muy por debajo (o por encima) de la vida común, rutinaria y superficial»].

64. Teresa Ramon és filla d'un polític d'Acció Catalana que es va exiliar a Mèxic amb la seva família. Suposem que Roura-Parella coneixia Teresa Ramon i lligé de l'època del Seminari de Pedagogia, ja que entre la documentació que es conserva hem vist el seu nom en alguns papers de caràcter administratiu. Roura-Parella es va traslladar a Mèxic amb tota la seva família (sis membres), una de les més nombroses que va acollir La Casa de España a Mèxic. Poc després d'arribar als Estats Units (1946), la seva esposa va tenir un avortament que va afectar negativament l'estat d'ànim de Joan Roura-Parella que, malgrat tot, es va recuperar amb el pas del temps. Teresa Ramon —una dona de caràcter progressista— ha exercit als Estats Units com a professora d'educació infantil. La seva germana Herminia Ramon era amiga de Rosa Artís —segona esposa de Pere Calders— i companya de treball d'aquest escriptor a l'Editorial Atlante de Mèxic. Alguna referència sobre l'activitat política d'Herminia Ramon es pot trobar en el llibre de Montserrat BARAS, *Acció Catalana 1922-1936*. Barcelona: Curial Edicions, 1984.

la vida a través dels mitjans més dispars: traduccions, docència, revistes, editorials, publicacions diverses i altres activitats més prosaïques. I tot això, sense oblidar la defensa dels interessos polítics i culturals d'una Catalunya derrotada que havia perdut les seves institucions i que estava a punt de perdre també les seves senyes d'identitat ⁶⁵.

Roura-Parella es va veure obligat a fer de la necessitat virtut com confirma l'elevada producció intel·lectual desenvolupada durant els primers anys d'exili. Els treballs d'aquesta època no només donen testimoni de les seves posicions ideològiques, sinó que van servir en ocasions per subsistir en temps d'estretors. Per això, a ningú no ha d'estranyar el miracle editorial del Fondo de Cultura Económica —en què va col·laborar en proposar la traducció d'alguns autors (Dilthey, Jaeger), alhora que va fer algunes traduccions de Dilthey i Weber—⁶⁶ difícilment es pot entendre sense aquesta necessitat de sobreviure en un món en plena crisi ⁶⁷.

Fem constar que Roura-Parella es va incorporar el mes de juny de 1939 a les activitats de La Casa de España a Mèxic, que va assumir la publicació de la seva tesi doctoral, defensada a Barcelona el 1937 ⁶⁸.

---

65. D'acord amb les seves conviccions polítiques, Roura-Parella va romandre al marge de les disputes que van acompanyar l'exili polític a Mèxic. Les seves contribucions a la premsa de l'exili (*Revista dels Catalans d'Amèrica*, *Full Català*, *Lletres*) es caracteritzen per una preocupació cultural, bo i palesant un gir estètic en el seu pensament a través d'una sèrie d'articles sobre «El plaer artístic» a *Full Català*, núm. 7, abril, 1942, p. 10 i núm. 12, octubre 1942, p. 10 i «La creació artística» a *Full Català*, any II, núm. 10, juliol, 1942, p. 8. Hi ha una edició recent que inclou aquests tres articles: Joan Roura-Parella. *El plaer estètic i la creació artística*. Edició a cura de Conrad Vilanou i Eulàlia Collelledemont. Barcelona: Universitat Ramon Llull, 2002. [Es tracta del número 2 de la col·lecció Eusebi Colomer de la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull.]

66. Mentre Xirau va iniciar la traducció de la *Paideia* de Jaeger, que va finalitzar Wenceslao Roces, Roura-Parella es va encarregar del volum *Tipos de comunidad y sociedad* de l'obra de Max WEBER, *Economía y Sociedad*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1944. Aquesta obra encara avui és reeditada amb la seva traducció malgrat que les darreres edicions reproduïen incorrectament el seu nom (Roura Farella). També va traduir algun text de l'edició de les obres de Dilthey i l'article de Heinz WERNER «Interdependencia funcional de los sentidos» (*Filosofía y Letras*, 5, 1942).

67. En relació amb el total de la seva producció bibliogràfica Antoni Mora va escriure, en complir-se el primer aniversari del seu traspàs, les següents paraules: «En el seu conjunt, la poc extensa obra escrita de Roura Parella es caracteritza per la seva concisió i per la seva fidelitat. És concisa pel que fa a l'extensió (quatre llibres i uns 50 articles), al període de publicació (pràcticament tot entre el 1940 i el 1950) i al molt limitat cercle filosòfic en què es va moure.» (MORA, A., «Al cap d'un any de la mort del filòsof Joan Roura-Parella», *El País*, 23 de desembre de 1984).

68. ROURA-PARELLA, J., *Educación y Ciencia*, Mèxic: La Casa de España en México, 1940. La seva aparició va desencadenar entre els cercles de l'exili una viva polèmica amb aquells que defensaven el positivisme i, en conseqüència, la viabilitat de la pedagogia experimental. Sobre aquest aspecte, es pot veure la recensió de Joan Comas publicada a *Letras de México* (núm. 22, 15 d'octubre de 1940) i reproduïda també a *Educación y Cultura* (núm. 11-12, novembre-desembre, 1940).

És sabut que l'origen de La Casa de España es remunta a l'u de juny de 1938 quan es va crear gràcies a la iniciativa del president Lázaro Cárdenas per convertir-se en un centre de reunió i de treball que aplegués als intel·lectuals exiliats. A partir de 1939, Alfonso Reyes com a president i Daniel Cossío Villegas com a secretari, van marcar el destí d'una institució que el 16 d'octubre de 1940 es va transformar en El Colegio de México, la trajectòria del qual arriba fins avui. S'ha d'afegir que Roura-Parella fou una de les dotze persones que van tenir el privilegi de ser transferides a finals de 1940 de La Casa de España a El Colegio de México⁶⁹.

Els residents de La Casa de España estaven obligats a dirigir un cicle de conferències a la ciutat de Mèxic i un altre a les universitats de província, alhora que havien de publicar un llibre resultat de llurs investigacions o de llurs cursos⁷⁰. Així, a l'estiu de 1939 Roura-Parella va reprendre les seves activitats intel·lectuals en ocupar la càtedra de pedagogia des de la qual va impartir un curs lliure sobre «Eduard Spranger i les Ciències de l'esperit»⁷¹. En el programa d'aquest curs de vint-i-dos temes, fa constar en el capítol de fonts que «a más de las obras de Spranger, han sido utilizadas para la preparación de este curso mis notas personales de los cursos profesados por el maestro en los semestres de los años 1930, 1931, 1932 en la Universidad de

---

69. Aquestes dotze persones van ser les següents: Jesús Bal y Gay, Juan de la Encina (pseudònim de Ricardo Gutiérrez Abascal), Enrique Díez-Canedo, José Gaos, Ramón Iglesia, José Medina Echavarría, Agustín Millares Carlo, José Moreno Villa, Luis Recasens Siches, Joan Roura-Parella, Adolfo Salazar i Joaquim Xirau. [Font: LIDA, C. E. i MATESANZ, J. A., *El Colegio de México: una hazaña cultural 1940-1962*, México: El Colegio de México; Centro de Estudios Históricos, 1990, pp. 43-44.] Si tenim en compte que Roura-Parella va ser invitat per El Colegio de México, a finals del mes de juny de 1939, podem dir que el seu vincle amb aquesta institució mexicana es va iniciar l'agost de 1939 i va perdurar fins al 31 de desembre de 1945, amb un sou de 600 pesos mensuals, a excepció de l'any 1942 que va ser de 450 pesos. En una carta que dirigeix el 28 d'octubre de 1946 al secretari de El Colegio manifesta que «a pesar de que repetidas veces fui invitado a salir fuera de México, no acepté nunca por no interrumpir mi labor docente».

70. El 16 de novembre de 1939 Roura-Parella inicia un curs a la Universidad de Guadalajara sobre «Constitución y jerarquía del alma», que parteix de la unitat psico-biològica i la doble estructura –horitzontal i jeràrquica– de l'ànima, sense oblidar l'esfera de l'esperit. Per la seva banda, la Universidad Autónoma de San Luis de Potosí va organitzar del 28 de maig l'1 de juny de 1940 un cicle de cinc conferències sobre la «Moral en la vida social». Durant el mes de gener de 1941 imparteix un curs a la Universidad Michoacana de San Nicolás de Hidalgo sobre «Conceptos fundamentales de la educación» estructurat en quatre temes: 1) la realitat educativa: sentit de l'educació; 2) ideal de l'educació: ideal humanista i ideal polític; 3) bases del mètode de l'educació: les capes de la personalitat; i 4) normes de la didàctica: la unitat de l'educació, curs que es va publicar posteriorment a partir de les notes taquigràfiques que es van prendre.

71. El curs es va celebrar a la seu de la Facultat de Filosofia, els dimecres i divendres, de 6 a 7 de la tarda, a partir del 23 d'agost de 1939. A més de la publicació del corresponent programa, trobem una versió en català a *La Revista dels Catalans d'Amèrica*, 1, octubre de 1939, pp. 81-82.

Berlín, así como las notas de los trabajos de Seminario realizados en el Seminario de Pedagogía de la misma Universidad»⁷².

A aquest primer curs sobre Spranger en van succeir d'altres d'índole psicològica, al marge dels que sistemàticament impartia a la Facultat de Filosofia i Lletres⁷³. Els cursos s'estenen ininterrompudament des de 1939 fins a 1945 i confirmen l'orientació psicològica que l'obra de Roura-Parella va experimentar pels avatars de l'exili⁷⁴. I això encara més quan reconeix el retard de la psicologia mexicana, la qual cosa va determinar que inclogués una sèrie de cursos en aquesta direcció, atès que l'aspecte filosòfic restava ben cobert per José Gaos i Joaquim Xirau, la tasca dels quals –segons el testimoni de Leopoldo Zea– era complementària.

Així, doncs, no esdevé gens sorprenent que el nostre autor divulgés en terres mexicanes les corrents psicològiques més modernes, en especial la *Gestalt*. Més tost, Roura-Parella va difondre una psicologia entesa com a ciència de l'esperit oposada a la concepció psicològica wundtiana, de caràcter analític, elementalista i associacionista. La cosa destacada és que davant d'una psicologia experimental, Roura-Parella insisteix en la viabilitat d'una psicologia filosòfica que destacava la importància de la totalitat vivencial-personal. Poc després d'instal·lar-se a Mèxic, recorda emocionadament el magisteri de

---

72. «Cátedra de Pedagogía, encargada a don Juan Roura-Parella, profesor de la Universidad de Barcelona. Curso libre sobre Eduardo Spranger y las Ciencias del Espíritu», México: Artes Gráficas Comerciales, 1939, 14 pp. (La Casa de España).

73. En relació amb el pensament de Spranger, Roura-Parella va publicar dos llibres a Mèxic: *Spranger y las ciencias del espíritu*, Mèxic: Ediciones Minerva, 1944, 280 pp. (Centro de Estudios Filosóficos de la Universidad Nacional de México) i *Psicología de la Adolescencia y otros ensayos* d'Eduard Spranger, Mèxic: Biblioteca Enciclopédica Popular de la Secretaría de Educación Pública, 1945. Durant la seva estada a Barcelona ja s'havia ocupat del pensament educatiu de Spranger a «La Pedagogia d'Eduard Spranger» a *Revista de Psicología i Pedagogia*, vol. I, núm. 2, maig, 1933, pp. 150-164.

74. Resulta impossible detallar amb exactitud els cursos fets a la UNAM, tot i que a manera de mostra indiquem els següents: Eduard Spranger i les ciències de l'esperit (1 semestre, 1939); Escoles contemporànies de psicologia (2 semestres, 1940); Estructura, formació i unitat de la vida psíquica (2 semestres, 1940); Caracteriologia (2 semestres, 1941); Escoles contemporànies de psicologia (2 semestres, 1941); Wolfgang Köhler i la psicologia de la forma (1 semestre, 1941); Psicologia de la ciència (1 semestre, 1941); La psicologia de Dilthey (1 semestre, 1941); Psicologia social (2 semestres, 1942); Escoles contemporànies de psicologia (2 semestres, 1942); Introducció als mètodes d'investigació psicològica (1 semestre, 1942); Escoles contemporànies de psicologia (2 semestres, 1943); Psicologia social i etnogràfica (1943); Caracteriologia (Els estrats de la personalitat, 1 semestre, 1943); Caracteriologia (Sistemes de caracteriologia, 2 semestres, 1943); La psicologia de William James (1 semestre, 1943); La concepció del món a Karl Jaspers (1 semestre, 1943); Psicologia social (curs general, 2 semestres, 1944); Psicologia de l'art (2 semestres de 1944, el primer sobre psicologia general de l'art i el segon sobre Psicologia de les arts particulars); Psicologia racional (2 semestres, 1945); Psicologia social (Psicologia del poder, primer semestre, 1945); La psicologia social a Nord-Amèrica (segon semestre, 1945) i Història de la psicologia (2 semestres, 1945).

Köhler a la Universitat de Berlín per insistir –altra volta– que allò que es dona a la vida psíquica de manera immediata són totalitats. Des de les pàgines de la revista *Cuadernos Americanos* rememora que, amb el títol de «Wolfgang Köhler y la psicología de la forma», ha impartit un curs durant el segon semestre de 1941 a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Mèxic a fi de donar a conèixer les idees del seu antic mestre de la Universitat de Berlín⁷⁵.

Queda clar, per tant, que en l'evolució intel·lectual de Roura-Parella subjau un cert allunyament –motivat per les circumstàncies de l'exili– respecte al seu inicial interès pedagògic. Tot i que la formació serà el gran tema de Roura-Parella, la veritat és que assolirà cada vegada una dimensió més general de naturalesa filosòfica, antropològica i psicològica, cosa que el portarà a allunyar-se dels aspectes estrictament didàctics i escolars. Per aquests viarany, la seva serà una pedagogia general, de gran volada, que vol resoldre els problemes de l'home globalment considerats en consonància amb els postulats de les ciències de l'esperit. Tot i aquesta posició, la seva opinió era reclamada per les autoritats mexicanes que el van convidar al Congrés Nacional d'Educació celebrat entre l'11 i el 16 de gener de 1943⁷⁶.

La seva vocació filosòfica el va conduir fins a l'Instituto de Investigaciones Filosóficas de la UNAM, que dirigia el doctor Eduardo García Máynez, el qual va decidir fundar un centre d'estudis al qual podrien pertànyer els professors de matèries filosòfiques interessats a llegir i discutir textos. Així va sorgir el Centro de Estudios Filosóficos de la Facultad de Filosofía y Letras de la UNAM que va comptar, des del primer moment, amb la col·laboració d'intel·lectuals exiliats com José Gaos i Eduard Nicol. Ben aviat es va organitzar una reunió per decidir els propòsits del Centre a la qual va concórrer –entre d'altres– Samuel Ramos, José Gaos, Joaquim Xirau, Rubén Landa i Joan Roura-Parella que es va comprometre enèrgicament amb les tasques de l'Institut⁷⁷. «Recuerdo –escriu García Máynez– que en aquella época me reunía casi todos los días, para forjar nuevos y cada vez más ambiciosos proyectos, con dos de mis colaboradores más entusiastas: el

---

75. ROURA-PARELLA, J., «Wolfgang Köhler en México» a *Cuadernos Americanos*, 1, 1942, p. 93.

76. La intervenció de Roura-Parella va tenir lloc el dia 13 sobre «Educació artística». Val a dir que només van ser convidats quatre ponents, la qual cosa confirma el prestigi que gaudia a Mèxic.

77. Una de les primeres accions d'aquest institut filosòfic fou el seu *Boletín Bibliográfico* en el qual Roura-Parella va participar normalment durant els seus cinc anys d'existència (1940-1945) amb diverses ressenyes que es pagaven a raó de vint pesos. En aquest *Boletín* Roura-Parella va publicar un gran nombre de recensions de temàtica filosòfica, psicològica i pedagògica, lectures que havien de servir per afaïonar la seva definitiva cosmovisió durant els anys 1940 i 1950. Una vegada desaparegut el *Boletín*, Roura-Parella va col·laborar a la revista *Filosofía y Letras* en què va publicar diversos articles i alguna que altra recensió.

fino y sentencioso García Bacca, con su no perdido y quizás indeleble aire ascético y sacerdotal, y el eufórico, locuaz y siempre optimista Roura-Parella»⁷⁸.

Una vegada finalitzada la Segona Guerra Mundial, Roura-Parella es va adonar que les democràcies occidentals difícilment podrien acabar amb la Dictadura de Franco. A l'estiu de 1945 Josep Carner –casat amb la belga Émilie Noulet– abandona Mèxic i retorna a Europa per incorporar-se a la Universitat Lliure de Brussel·les. Un mica abans –el desembre de 1944– Roura-Parella es va traslladar al Pendle Hill Religious and Social Research Institution de Pensilvània, que depenia de la comunitat quàquera. En realitat es va tractar d'una estada curta, ja que aquell mateix any va tornar momentàniament a la UNAM, per reintegrar-se el gener de 1946 al Pendle Hill, institució que va abandonar poc després per incorporar-se definitivament a la Wesleyan University.

En efecte, després de la seva primera estada a Nord-Amèrica va rebre cinc ofertes de treball durant la primavera de 1946. Al mes de setembre d'aquell mateix any es va integrar, gràcies a l'amistat que mantenia amb el professor Cornelius Krusée president de l'American Philosophical Association i de l'American Council of Learning Societies, al Romance Language Departament de la Universitat de Wesleyan (Middletown, Connecticut). En aquesta universitat metodista va impartir diverses matèries (psicologia, humanitat i cultura hispànica) fins a la seva mort. Tanmateix, es va veure obligat a ensenyar disciplines de les quals no es sentia prou preparat, per bé que amb el temps es va adaptar a aquesta nova situació que va determinar que el seu pensament assolís, finalment, una dimensió clarament estètica.

Roura-Parella mai no va renunciar a la seva ascendència catalana, ni es va oblidar de la bona acollida que havia rebut a Mèxic, país que va experimentar grans canvis durant aquells anys⁷⁹. Tampoc no va abdicar de la seva vocació pedagògica, perquè la seva docència i les seves contribucions intel·lectuals sempre van estar presidides per una mateixa preocupació: la formació humana entesa en el seu sentit més ple i elevat. De la mateixa manera que el seu amic Josep Carner, Roura-Parella fou un magnífic conferenciant, la qual cosa va contribuir a l'èxit dels seus cursos universitaris («Levels of Human Personality», «Mystics and Knights in the Spanish Golden Age», «The Spirit of

---

78. GARCÍA MÁYNEZ, E., «Breve Historia del Centro de Estudios Filosóficos» a *Dianoia. Anuario de Filosofía*, 12, 1966, p. 243.

79. «Cuando contemplo México en la pantalla de mi memoria tal como lo vi en 1939 y lo comparo con el México de hoy, me percató de los cambios fantásticos, casi milagrosos por los que ha pasado México.» [ROURA-PARELLA, J., «El sentido del tiempo en las dos Américas, la del Norte y la del Sur (Contribución a la caractereología de ambas Américas)» a *Revista Interamericana de Sociología*, 1968, p. 144].

Spain in Literature and Painting», etc.) entre els quals destaca el títol «Art in Human experience» als quals assistien alumnes de tot el món. Per la seva banda, la UNESCO el va convidar a Caracas (1958) i la Universitat de La Havana —després d'impartir diferents cursos— el va nomenar professor de la Filosofia de la Vida de Dilthey i Spranger, «en atención a sus relevantes méritos y reconocimiento de sus eminentes servicios prestados a la cultura».

A partir de la dècada dels anys seixanta, el grup d'exiliats a Mèxic va palesar a bastament el seu desig de tornar a Catalunya. No sense reticències Calders i Tísner van retornar i la veritat és que la seva aclimatació no fou fàcil⁸⁰. Per a Roura-Parella —ben aposentat als Estats Units— les coses van ser menys difícils i el seu retorn es va produir —com tantes coses a la vida— de manera fortuïta. A finals de maig de 1961 el matrimoni Roura-Parella es va embarcar vers Europa a bord del *Liberté*, vaixell que va fer una escala tècnica —fora de programa— a Barcelona. Roura-Parella després de tants anys allunyat de Catalunya va aprofitar les poques hores de què disposava per desplaçar-se fins a Tortellà on va retrobar no només el paisatge dels Pirineus sinó també als seus familiars, tot i que no va poder saludar el seu pare que havia mort molt abans.

6. Cosmovisió orgànica

És evident que Roura-Parella —com la resta de membres de la generació republicana— va apostar a favor d'una filosofia que desitjava salvaguardar els valors de la cultura i, per damunt de tot, els ideals formatius (*Paideia*, *Bildung*). Cal remarcar que, amb això, es volia rehabilitar el món dels valors a través de la vida espiritual (Dilthey, Spranger) i l'axiologia (Scheler, Hartmann), sense bandejar l'esfera simbòlica (Cassirer) de l'art i la religió. Fet i fet, la consciència axiològica promou una activitat estimativa que és anterior a la intel·lectiva, perquè la clau de l'ésser humà es troba en la dimensió dels valors: és al cor on rau l'essència de la vida humana. És palès que Roura-Parella defensava l'òrbita dels valors espirituals a través d'una nova metafísica que, enfront de la influència positiva i tecnològica de la ciència moderna, es presentava a manera d'una alternativa a favor de l'espiritualització del gènere humà (Lessing, Krause).

---

80. Tot i que la família Calders-Artís va arribar a Barcelona a les darreries de l'any 1962, la família Bartra-Murià va retardar el seu retorn fins 1970, any en què Josep Carner també va tornar fugisserament per rebre un homenatge multitudinari en el Saló Price de Barcelona. El matrimoni Roura-Parella va tornar cada any a partir de 1961 per romandre dues setmanes a Bèlgica junt al seu amic Josep Carner i passar la resta de l'estiu entre Tortellà i la Costa Brava.

Sense desmerèixer la presència de les ciències de l'esperit en la gestació de la seva cosmovisió, no s'ha d'oblidar l'existència a Catalunya d'uns vasos comunicants que han vinculat la seva tradició pedagògica amb la Institución Libre de Enseñanza. Si el paper de Cossío a Catalunya fou assumit per Cassià Costal, el de Giner va ser ocupat per Maragall i els seus deixebles, entre els quals podem situar Jaume Serra Húnter i Joaquim Xirau. En efecte, la filosofia universitària catalana –la Facultat de Filosofia i Lletres s'havia creat l'any 1914– va beure en les fonts de l'espiritualisme maragallià i la seva teoria de la paraula viva. Si atenem a l'amistat personal de Giner amb Maragall, resulta lògic que aquells intel·lectuals mostressin simpaties vers el fundador de la Institución, que d'aquesta manera va promoure una fluïda comunicació entre Catalunya i Madrid, llaços que van continuar fins l'any 1939 quan tots aquells intel·lectuals van marxar –amb Antonio Machado– camí de l'exili.

Hom entén així que el pensament de Roura-Parella no es pot desvincular de la tradició krausoinstitucionista. Sens dubte, les diferents etapes de la seva trajectòria intel·lectual es troben presidides per una voluntat pedagògica que respon als tòpics institucionistes. Goethe amb la seva crida a la vocació i Krause amb la seva filosofia orgànica van ser dos dels seus referents més preuats. L'exemple viu de Giner i el magisteri de Cossío, sense oblidar l'amistat amb Xirau, van significar models a seguir i imitar. La metafísica espiritual de Serra Húnter i la idea de Universitat de Bosch-Gimpera també van guiar les seves actuacions. D'aquest cúmul d'influències sortirà una síntesi que es tornarà en una actitud estètica que, de conformitat amb les lliçons de la filosofia krausista, identifica la bellesa amb allò que posseeix caràcter orgànic, és a dir, unitat, autonomia i totalitat, a la vegada que respecta la diversitat interior dins de dita unitat. Per tant, l'ànima bella –que concita l'harmonia de la tradició clàssica– representa per Roura-Parella la millor expressió d'aquesta unitat en la varietat.

A) UNITAT ORGÀNICA DEL MÓN I DE LA VIDA

L'home és un ésser biològic i espiritual que habita dos mons –el natural-orgànic i l'espiritual-cultural– que es connecten en una única realitat. Si com ésser biològic l'home queda sotmès a les lleis físiques, en la seva condició d'ésser espiritual es troba determinat axiològicament de manera que per aquesta via s'allibera del determinisme de l'esfera natural. Segons una tradició psicològica que es remunta a Plató, Roura-Parella sosté que en l'home s'uneixen «en núpcies misterioses» una dimensió física i una altra espiritual. Per bé que en la seva joventut s'aproximà al mecanicisme cartesià, defensa una con-

cepció antropològica unitària que, d'acord amb el principi de la unitat funcional (August Pi-Sunyer), es caracteritza per dues notes: totalitat i connexió orgànica. En aquest sentit, destaca l'existència d'un *nexus organicus* que uneix totes les coses, és a dir, el món material amb l'esfera espiritual. En resum, Roura-Parella planteja una cosmovisió orgànica i integral que posseeix una base vital que participa d'una superestructura espiritual: sense matèria no hi ha vida, sense vida no hi ha consciència, sense consciència no hi ha vida espiritual⁸¹.

B) DIMENSIÓ ESPIRITUAL I AXIOLÒGICA DE L'HOME

En rigor, en l'home res gaudeix d'una independència completa i absoluta de manera que es dona una antropologia estratificada de tall platònic que va aprendre dels seus mestres alemanys (Hartmann, Nohl). En l'ésser humà es localitzen, per tant, quatre capes: física, orgànica, psíquica i espiritual. Ara bé, és l'home —en el procés de formació de si mateix— el responsable que aquestes quatre capes s'estructurin harmònicament i equilibradament. Quan aquest equilibri no apareix, succeeix que cadascú viu la realitat d'una manera determinada que, al seu torn, genera les diferents concepcions del món (cosmovisions). Per a aquells que viuen ancorats en les capes inferiors tot és matèria, causalitat, determinisme i lleis naturals, en una espècie d'*animalismus* en el qual l'home es degrada a la pura animalitat o, en el millor dels casos, a la simple condició de màquina. En canvi, aquells que són reclamats per allò que és més elevat, l'home és raó, voluntat i esperit fins al punt que la seva llei s'imposa a la naturalesa. L'espiritualització de l'individu consisteix, doncs, en realitzar els valors del seu nucli essencial, ja que la vida autèntica —aquella que no accepta la interposició de màscares— es fonamenta en apropar-se vers l'ideal. Per consegüent, la vida de l'home és una ascensió constant cap a les altes regions de l'esperit en una lluita que exigeix disciplina i sacrifici per doblegar les debilitats internes i els obstacles externs.

C) CULTURALISME PEDAGÒGIC

Certament que el pensament de Roura-Parella s'ha de situar en la perspectiva de l'historicisme de Dilthey que havia completat les crítiques kantianes, amb la inclusió d'una altra crítica: la raó històrica. L'home no és un ésser fred i abstracte que és llançat al món d'una

---

81. D'acord amb la unitat funcional del Dr. Pi Sunyer, Roura-Parella exposa aquesta filosofia en el seu treball «Causalidad, finalidad y libertad (Tipos de determinación categorial en el hombre)» a *Homenaje al Dr. Augusto Pi Suñer*, Mèxic: sense impremta, 1956, pp. 207-227.

manera ahistòrica com pretenia l'existencialisme, sinó que s'ha de comprendre *en el seu món*, és a dir, en el seu món historicosocial. D'aquesta manera, resulta que l'home és un ésser històric que porta dintre seu, en petites dimensions, el món espiritual. Si des del punt de vista estructural l'home és un ésser estratificat, des d'una perspectiva dinàmica és un ésser històric que viu en contacte amb la cultura. En efecte, l'home (esperit subjectiu) recrea en el seu jo personal la història de la cultura (esperit objectiu) en viure-la, perquè la història universal no és més que el moviment dinàmic de la cultura que veu el futur com herència del present i, al mateix temps, com un producte del passat.

Segons aquests antecedents es fa palès que l'educació consisteix a vivificar l'alumne a través de la cultura que, en conglutinar el patrimoni històric i espiritual, té vida. Mentre que la vida orgànica es transmet per herència, la vida espiritual es desenvolupa mercès a l'esforç i al treball de l'educació. En realitat, l'objecte de les ciències de l'esperit són les objectivacions de la vida espiritual que heretem de la tradició i devem transmetre-les a les noves generacions. La cultura és una unitat viva i cada sector de la cultura (filosofia, art, religió) no és més que una branca d'un tronc comú. Pot dir-se que el seu culturalisme, a més de vincular-se al pensament de Spranger, s'articula a manera d'una estructura viva, la morfologia de la qual es dóna a través de la història que actualitza el passat en el present: la vida és, doncs, un procés continu, un constant morir i renéixer. Pròpiament, la cultura —a pesar de ser una tradició viva— ens limita i determina si bé, en virtut de les nostres pròpies aportacions, podem canviar-la i modificar-la, això és, vivificar-la. Entre l'home i el món historicocultural hi ha un procés continu de transferències, d'osmosi i endosmosi, que mai no conclou, tot i que el món —teleològicament parlant— té una finalitat que no és altra que fer perviure els valors espirituals. Malgrat que l'home mor biològicament, no és menys veritat que la vida espiritual perdura a través de la història en un itinerari que apunta vers l'eternitat.

Amb l'assimilació dels valors de la cultura es modela l'estructura espiritual, és a dir, es forma un conjunt de disposicions organitzades unitàriament en el jo, per a la vivència i objectivació dels valors. Convé deixar ben clar que Roura-Parella defensa un idealisme de la llibertat que beu en les fonts de la tradició socraticoplatònica, assumida per la Il·lustració (Kant, Fichte, Humboldt, Pestalozzi). Hom entén així que, des d'aquesta posició, el mestre ha d'apropar-se a l'alumne amb la missió de despertar la consciència axiològica, el sentit de la responsabilitat i del propi deure: ningú pot escapolir-se de si mateix, cada qual ha de ser el que és segons la crida de la seva pròpia vocació. Així, doncs, la vida no s'arrisca en la passivitat, en la contemplació,

sinó en l'acció, tal com proclama Goethe en el *Faust*, en adaptar les primeres paraules de l'Evangelí segons Joan. En fi, cada home aspira a l'eternitat a partir d'un nucli essencial i únic, afaïçonat al voltant de la seva vocació, al qual retorna —o hauria de retornar— en qualsevol de les seves actuacions.

D) LA FORMACIÓ HARMÒNICA DE SI MATEIX

Sota la influència de la psicologia de la *Gestalt*, Roura-Parella defensa la configuració d'una personalitat en què totes les parts, en ser interdependents, han d'estructurar-se harmònicament, segons la fórmula que diu que *viure significa unificar* una enorme quantitat de factors. Atès que tot convergeix vers la realització d'un mateix, inclòs el pensar abstracte, res és esclau de res, sinó que totes les funcions —les orgàniques i les psíquiques— tenen el seu propi fi que, endemés, se subordina al compliment de la missió personal. En darrer terme, l'objectiu a aconseguir rau en formar una ànima bella en la qual es dona la varietat en la unitat perquè mentre la personalitat harmònica es ponderada i serena, la dramàtica és agitada i estrident. Del que diem es desprèn que cal promoure l'equilibri intern i extern de la personalitat humana, segons els cànons de la tradició clàssica restaurada per Schiller i Goethe. Ni l'esperit ha de ser presoner del cos, ni el cos és un simple instrument de l'esperit de manera que l'ésser humà es converteix en una autèntica obra d'art ⁸².

Malgrat participar d'un idealisme axiològic, Roura-Parella reconeix que el món contemporani no afavoreix la realització de si mateix, ni l'expressió de la pròpia vocació en una personalitat harmònica. En primer lloc, per la mecanització de la vida derivada de la divisió del treball i —en segon terme— per l'estructura del món social que, en els anys de la Guerra Freda, es veia amenaçat per les ideologies. Tota ideologia que suposi un naufragi de l'individu va en contra de l'ideal de la personalitat i, per consegüent, malmet l'ideal de la realització de si mateix, que ha de respectar escrupolosament els valors individuals. L'individualisme i el comunisme es presenten com un atemptat a aquesta realització de si mateix que necessita del seu equilibri entre l'individu i la comunitat. Segons el seu parer, l'individu viu en la comunitat i en el lliurament als altres radica la plenitud de l'home i la seva pròpia salvació: l'home no es dissol en la societat sinó que, a través de l'obra social, consuma l'amor, bo i unint els individus en el tot social.

---

82. Una sintètica exposició d'aquesta dimensió es pot trobar en el seu article «La realització de si mateix» a *La Revista dels Catalans d'Amèrica*, núm. 2, novembre, 1939, pp. 13-24.

E) ENTRE EL FUGAÇ I L'ETERN: LA RECERCA DE L'ETERNITAT

L'home té una espècie d'*élan vital* —per dir-ho a la manera bergsoniana— que actua com un autèntic impuls creador que ha de donar resposta a la pròpia vocació. Tanmateix, la vocació humana no només ha de trobar el seu camp d'actuació en l'àmbit professional, sinó en la plena realització personal i espiritual de si mateix. Sense forçar els fets, podem dir que Roura-Parella entén per religiositat centrar la vida en allò més essencial que hi ha en l'home, és a dir, en els valors que ens apropen vers l'infinit. Així es distancia del pessimisme existencialista perquè l'home no ha de sentir angoixa per la mort sinó per l'eternitat. Al nostre entendre, assumeix una posició que recorda la de Joaquim Xirau en preocupar-se per la presència d'allò que és etern en la fugacitat de les coses. Segons els pressupòsits esmentats, el destí de l'home s'obre a l'esfera dels ideals a través d'una vocació que, des de la pròpia interioritat, ens condueix vers la regió de l'esperit —intemporal i eterna— sobre la base que l'home és un ésser infinit que té enyorament de l'absolut.

Ens trobem davant una religiositat basada en els principis del cristianisme primitiu, en especial de l'amor fratern com a condició de possibilitat d'una moralització de la humanitat que troba la seva caixa de ressonància en el quaquerisme. De fet, la veu de Déu s'expressa dins de nosaltres amb la crida de la vocació que ens impel·leix a la realització del nostre propi ideal, ja que quan l'ésser coincideix en cada moment amb el deure-ser, la temporalitat es dissol en l'eternitat. En conseqüència, Roura-Parella encara la mort no des d'una posició pessimista i tràgica com Heidegger, sinó des de la perspectiva de la vida.

De tot el que hem dit es desprèn que la vida assoleix el seu més elevat sentit quan evita l'egoisme personal per donar-se als altres. Així va actuar Machado quan va emprendre, a finals de gener de 1939, aquella senda clara que el va fer entrar, més enllà de la fugacitat del temps cronològic, en els dominis de l'eternitat. En l'exercici de l'amor —la virtut cristiana per excel·lència—, l'home s'enriqueix interiorment i abasta amb la seva mirada la totalitat del món i espera amb serenor, com en els versos de Machado, el moment de passar a l'altra riba:

*y encontrarás una mañana pura
amarrada tu barca a otra ribera.*